

PRÁVNICKÁ FAKULTA UNIVERZITY KARLOVY
KATEDRA OBCHODNÍHO PRÁVA

DIPLOMOVÁ PRÁCE

POJEM A DRUHY SMĚNEK

THE CONCEPT AND TYPES OF BILLS OF EXCHANGE AND PROMISSORY
NOTES

Vypracoval: Bulušek Petr

Vedoucí práce: JUDr. Marie Zahradníčková, CSc.

Akademický rok: 2012/ 2013

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Pojem a druhy směnek zpracoval samostatně, současně a pouze s využitím pramenů uvedených v seznamu literatury, které ve všech případech řádně cituji v souladu s příslušnou směrnicí děkana a s citačními zvyklostmi. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 20. února 2013

Rád bych tímto vyjádřil srdečné a upřímné poděkování

JUDr. Marii Zahradníčkové, CSc., vedoucí diplomové práce, za velmi odborné a cenné rady při vypracovávání této diplomové práce, za její podporu, pomoc, ochotu, čas a současně též osobitý a profesionální přístup.

OBSAH

Kapitola 1. Historický kontext vývoje směnky včetně související právní úpravy

Směnka a její původ	1
Historický vývoj právní regulace směnky z obecného hlediska	4
Směnka a vývoj její právní regulace v tuzemsku	7
Prameny směnečného práva	11

Kapitola 2. Funkce a náležitosti směnky

Pojem směnky	17
Směnka a její listinná forma	25
Jednotlivé druhy směnek	26
I. Směnka cizí	27
II. Směnka vlastní	38
Dělení směnek dle časového hlediska	40
I. Směnka na viděnou (vistasměnka)	40
II. Směnka na určitý čas po viděné (lhůtní vistasměnka)	44
III. Směnka na určitý čas po datu vystavení (datasměnka)	45
IV. Směnka na určitý den (směnka fixní, denní, precisní)	48

Kapitola 3. Právo směnečné v soudním řízení v České republice

Zkrácené řízení	50
Směnečný platební rozkaz	52

Kapitola 4. Mezinárodní kontext směnečného práva

Ženevské a Anglosaské právo směnečné	57
--------------------------------------	----

Příloha I.

I.1. Směnka vlastní

I.2. Směnka cizí

Příloha II.

II.1. Zákon směnečný a šekový č. 191/1950 Sb., v platném znění

Příloha III.

III.1. Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 31. července 2012,
sp. zn. 29 Cdo 2906/2010

III.2. Nález Ústavního soudu České republiky sp. zn. Pl. ÚS 16/12
ze dne 16. října 2012

Prameny:

Literatura:

CHALUPA, R., Zákon směnečný a šekový. Komentář. Směnka cizí.

Splatnost směnky. § 33. ASPI- Původní nebo upravené texty ASPI.

CHALUPA, R., Zákon směnečný a šekový. Komentář. Směnka cizí.

Splatnost směnky. § 36. ASPI- Původní nebo upravené texty pro ASPI.

KOTÁSEK, J., K některým praktickým aspektům blankosměnky,

BA.- Bulletin advokacie.

KOTÁSEK, J., PIHERA, V., POKORNÁ, J., RABAN, P., VÍTEK, J.,

Kurs obchodního práva. Právo cenných papírů. 5. vydání.

Praha : C. H. Beck, 2009, 447 str.

KOVAŘÍK, Z., PPP. – Právní praxe v podnikání, Renesance směnky I.

Pojem směnky.

KOVAŘÍK, Z., renesance směnky VI. Blankosměnka 1. Pojem blankosměnky,

PPP. – Právní praxe v podnikání.

KOVAŘÍK, Z., Směnka a šek v České republice. 6. Vydání,

Praha, C.H. Beck, 2011, 664 s.

KOVAŘÍK, Z., Uplatňování práv v souvislosti se směnkami a šeky

v soudním řízení- Návrh na vydání směnečného platebního rozkazu,

BA.- Bulletin advokacie, rok 2000, číslo 10, strana 11.

PEKAŘ, J., Žižka a jeho doba” (Praha 1935, druhý díl)

ROUČEK, F., Výklad pojmů. Náležitosti směnky: 2. Náležitosti formy.,

Výklad pojmů- Výklad pojmů ze směnečného práva.

SCHELLOVÁ, I., Schelle, K. Počátky obchodního soudnictví,

Obchodní právo, č. 12/1993.

SMITEK, J., ŠTĚPINA J., Nové směnečné právo (111/1941 Sb.- čl. 17)

7. Krycí směnka a) Pojem krycí směnky..

ŠVAMBERG, G., Naše jednotné směnečné právo, Praha 1941.

VEČERKOVÁ, E., K určení splatnosti směnky cizí a vlastní,

DaP. – Daně a právo v praxi (Wolters Kluwer ČR, a.s.).

ZAHRADNÍČKOVÁ, M., Směnečný platební rozkaz,

DHK.- Daňová a hospodářská kartotéka, rok 1994, číslo 13.

ZAPLETAL, P., *Směnka v mezinárodních obchodních vztazích*, 1998,
Masarykova Univerzita, Právnická fakulta, Diplomová práce, s. 5.

Judikatura:

Rozhodnutí Vrchního soudu v Praze sp. zn. 5 Cmo 387/94 ze dne 1. března 1995,
ASPI- Původní nebo upravené texty pro ASPI.

Usnesení Vrchního soudu v Praze sp. zn. 5 Cmo 80/96 ze dne 15. května 1997,
Soudní rozhledy, číslo vydání 1, ročník 1997, strana 11.

Rozhodnutí Vrchního soudu v Praze sp. zn. 5 Cmo 584/96 ze dne 23. února 1998.
Právní rozhledy, číslo svazku 12, ročník 1998, strana 636.

Rozhodnutí Vrchního soudu v Praze sp. zn. 5 Cmo 13/97 ze dne 29. června 1998,
Soudní rozhledy, číslo vydání 4, ročník 1998, strana 126.

Rozhodnutí Vrchního soudu v Praze sp. zn. 9 Cmo 504/98 ze dne 17. února 1999,
Obchodní právo, číslo vydání 7, ročník 1999, strana 32.

Rozhodnutí Vrchního soudu v Praze sp. zn. 5 Cmo 342/2000 ze dne 24. října 2000,
ASPI- Původní nebo upravené texty pro ASPI.

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 2. března 1999,
sp. zn. 32 Cdo 2383/98, Soudní judikatura (ASPI, a.s.), číslo vydání 8,
ročník 1999, strana 315.

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 29 Cdo 1937/2000
ze dne 19. prosince 2001, Soudní judikatura (ASPI, a.s.), číslo vydání 2,
ročník 2002, strana 156.

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 29 Odo 1047/2005
ze dne 27. února 2007, Soudní judikatura (ASPI, a.s.), číslo vydání 7,
ročník 2007, strana 546.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 22. srpna 2007, sp. zn. 29 Odo 574/2006,
ASPI - Původní nebo upravené texty pro ASPI.

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 29 Odo 262/2006
ze dne 26. července 2007, ASPI- Původní nebo upravené texty pro ASPI.

Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Cdo 2352/2008 ze dne 31. března 2010,
ASPI- Původní nebo upravené texty pro ASPI.

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 Cdo 802/2010 ze dne 27. září 2011,
ASPI- Původní nebo upravené texty pro ASPI.

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 Cdo 2162/2010 ze dne 27. září 2011,
ASPI - Původní nebo upravené texty pro ASPI.

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 Cdo 3361/2010 ze dne 30. března 2011,
ASPI- Původní nebo upravené texty pro ASPI.

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 29 Cdo 806/2010
ze dne 25. ledna 2012, Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek NS,
číslo vydání 6, ročník 2012, strana 807.

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 31. července 2012,
sp. zn. 29 Cdo 2906/2010, Původní nebo upravené texty pro ASPI.

Usnesení Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 2038/10- 1 ze dne 11. září 2012,
ASPI- Původní nebo upravené texty pro ASPI.

Nález Ústavního soudu České republiky sp. zn. Pl. ÚS 16/12 ze dne 16. října 2012,
Původní nebo upravené texty pro ASPI.

Právní předpisy:

Zákon směnečný a šekový č. 191/1950 Sb., v platném znění
Občanský zákoník č. 40/1964 Sb., v platném znění
Obchodní zákoník č. 513/1991Sb., v platném znění
Zákon o cenných papírech č. 591/1992 Sb., v platném znění
Zákon č. 145/2010 Sb., o spotřebitelském úvěru, v platném znění
Občanský zákoník č. 89/2012 Sb., v platném znění
Zákon č. 404/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád,
v platném znění

Jiné:

Automatizovaný systém právních informací, iASPI, Wolters Kluwer ČR, a. s.,
IČ: 63077639

ÚVOD

Nedílnou a v praxi hojně se vyskytující součástí obchodních vztahů, tedy tržní ekonomiky obecně, a to nejen na území České republiky, nicméně i ve zbytku světa, jest cenný papír v podobě směnky. Tato listina, především vzhledem ke svým vlastnostem, zejména tedy ke své jednoduchosti, formálnosti, transparentnosti a bezpochybnosti, stala se postupem času, tedy od počátku svého středověkého vývoje, stále více oblíbeným nástrojem trhu v podobě postupně přibližující se podobě takové, jakou ji známe dnes, tedy právě v podobě ztělesnění určitých smluvních závazkových vztahů v takové listině inkorporovaných. Současně lze též s postupným progresem hovořit o vzrůstající tendenci nároků v rovině obsahově nepostradatelných náležitostí směnky, co do postupného upřesňování a sjednocování těchto, které se současně stávaly striktní podmínkou její platnosti jako cenného papíru, a to až ke stavu z roku 1930, kdy k žádným podstatněji významějším změnám, a to na území spadajícího do právní režije Ženevského (kontinentálního) práva směnečného, od této doby nedošlo. Tato situace může se z dnešního pohledu zdát poněkud paradoxní, zejména s ohledem na skutečnost, že dnešní právní úprava směnečného práva, tedy zákon č. 191/1950 Sb., zákon směnečný a šekový, v platném znění, byl přijat v období, kdy na území tehdejšího československého státu vládl režim obchodním (tržním) vztahům obecně řekněme ne příliš nakloněný. O to spíše svědčí právě fakt, že směnka jako cenný papír zachovala si svou významnou roli i v době takto pro ni samou nepříznivé, tomu, že směnka jest institutem výjimečným a relativně těžko postradatelným.

Nicméně nutno dodat, pro úplnost, že obchodní vztahy nejsou oblastí působnosti směnečného práva jedinou, zcela jistě jsou směnky hojně využívány též v jiných majetkových a platebních vztazích.

Prostřednictvím této diplomové práce, tak jak její název sám napovídá, rád bych zhodnotil určité skutečnosti týkající se směnky jako cenného papíru v podrobnějším rozboru, tedy zejména pojem směnky samotný, její druhy a problematiku s tím spojenou, ne vždy zcela zřetelnou, přičemž vlastní směnečný závazkový vztah, tedy vystavení a akcept směnky, převody směnečných práv a závazků, další závazky na platné směnce, plnění ze směnky a podobně, necht' jsou pro svou složitost z větší části obsahem pak prací jiných.

Cílem této práce je poté zhodnotit výše uvedenou problematiku s ohledem na vědecké zkoumání některých řádně uváděných autorů, vědeckého zkoumání mé osoby samé, současně s konstatováním závěrů všeobecně přístupné judikatury.

KAPITOLA 1.

Historický kontext vývoje směnky včetně související právní úpravy

Směnka a její původ

Při jazykové interpretaci vlastního pojmu směnka, a to v tom nejabstraktnějším slova smyslu, dojdeme k závěru, že tento cenný papír není ve svém významu, velice stručně řečeno, ničím jiným, než listinou, která ztělesňuje konkrétní peněžní nárok majitele této listiny proti jejímu vystaviteli. Tuto skutečnost lze s větší či menší možnou mírou akceptu případné diskuse doložit historicky nevyvratitelným poznatkem o tom, že počátky této nechvalně proslulé listiny lze vyhledat již v období vlády makedonského panovníka

Alexandra Velikého (4. stol. př. n.l.). Již v této nejisté době lze zaznamenat počátky prvních listin podobných cenným papírům, které byli jejich vystavci nuceni vystavovat, a to jako potvrzení o vzniklém dluhu dlužníka vůči věřiteli. Názory odborníků se v této oblasti liší (někteří datují počátky předmětných listinných papírů již do doby asyrsko-egyptské či babylonské, např. Archeolog Rawlinson a jeho objevy v okolí řeky Eufrat-terakotové a hliněné poukázky znějící na poklad babylonský), nicméně dle ustálenějšího názoru lze s jistotou vznik prvních listinných cenných papírů typu směnka datovat, jak je již uvedeno výše, v období 4. stol. př. n.l.¹

Za zajímavost lze zcela jistě považovat, že směnečné právo bylo později klasickým římským právem spíše retardováno. Jak je známo, právní řád středověkého Říma oplýval velice vyspělou úrovní a to nejen v oblasti obchodních závazkových vztahů. Byl to však právě římský právní řád, který nepřál samotnému rozvoji v oblasti směnečného práva. Vysvětlení této skutečnosti možno nalézt v kogentních zásadách římského obligačního práva, konkrétně v principu tkvícím ve skutečnosti, že jakoukoliv dle práva platnou smlouvu bylo možné uzavřít pouze s osobou určitou, přičemž za absolutně neplatné byly považovány smlouvy uzavřené s osobami neurčitými, či smlouvy uzavřené ve prospěch třetí osoby. I přes tento pro směnky samé negativní postoj lze však jako dalšího z výčtu předchůdců cenných papírů, právě v římském právním řádu, vysledovat tzv. poukázky („*tesserae*”), svědčící majiteli

¹ KOTÁSEK, J., PIHERA, V., POKORNÁ, J., RABAN, P., VÍTEK, J., Kurs obchodního práva. Právo cenných papírů. 5. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, 447 str.

těchto, které byly rozdávány mezi lid římskými císaři, a to jak na peníze, tak na plodiny či vstupenky do divadla.²

Ve shodě s obecně ustáleným výkladem nutno uvést, že s postupem času a současně tak, jak ve středověku docházelo k úpadku všeobecné znalosti institutů římského práva a práva starověkého, s odvoláním na jeho přílišnou formálnost, byla rozvoji samotného směnečného práva věnována větší pozornost, chceme-li volnost, než v dobách předchozích. Tento fakt lze s jistotou odůvodnit skutečností působení vlivů majících svůj původ v období byzantském, helénistickém, či za působení vlivů orientálních. Proto období, kdy především křížácké války přinesly do evropských měst rozvoj obchodních vztahů nedílně spojených s těmito válkami, a to především do Benátek, Janova, Florencie, Milána a jím podobných dalších severoitalských nebo toskánských měst, můžeme označit za období pro rozvoj směnečného práva stěžejní, ne-li rozhodné. Právě rozmach obchodních vztahů v těchto městech, obchodní výměna mezi nimi, taktéž vztahy Evropy ke křížáky okupovanému Blízkému východu vyvolaly potřebu rozvoje nového a kvalifikovaného prostředku, a to prostředku směny, který by pohledávky obchodníků a současně též dalších osob ztělšnil. Vzhledem k této akutní potřebě a s ní souvisejícímu rychlému rozvoji lze již počátkem 12. stol. n.l. hovořit o ustálené listině mající povahu směnky („*cambium*”). Obliba směnek stoupala přímo úměrně s jejich rozvojem, směnka byla totiž od svých prvopočátků cenným papírem schopným plnit vícero funkci. Pro dané potřeby nejdůležitější znak směnky možno spatřovat v její schopnosti placení bez rizika transportu hotových peněz do vzdálených míst, kde vznikaly jinak komplikace spojené s jejich nesnadnou přístupností, problémy s cizí státní mincí, i obecný problém středověku, a to malé všeobecně jen slabě zajištěné bezpečnosti na cestách. Za další a původně zastíraný znak lze označit schopnost směnky vtělit se do podoby úvěrových peněz, tedy kreditní využití této.^{3 4}

Za převládající lze označit názor, že starší formou směnky jest směnka vlastní, obashující písemný závazek dlužníka (vystavovatele) zaplatit určitou sumu peněz. Takovou funkci však nemohla plnit směnka jakákoliv. Oprávněním vystavovat tyto směnky disponovali zvláštní finanční podnikatelé, kampsoři („*bancherii campsores*”).

² KOTÁSEK, J., PIHERA, V., POKORNÁ, J., RABAN, P., VÍTEK, J., Kurs obchodního práva. Právo cenných papírů. 5. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, 447 str..

³ Tamtéž.

⁴ KOVAŘÍK, Z., Směnka a šek v České republice. 6. Vydání, Praha, C.H. Beck, 2011, 664 s.

Tito finanční podnikatelé získávali svá oprávnění buď přímo od panovníka, městské rady, případně od jiné státní moci. Zájemce o vystavení směnky pak u kampsora složil určitou peněžitou sumu, přičemž za tuto mu byla vydána listina potvrzující závazek, slib kampsora zaplatit v určeném platebním místě předmětnou sumu výslovně označené osobě, remitentovi. V souvislosti s rozvíjející se praxí však vyskytla se možnost vystavit obdobně znějící směnku ve prospěch třetí osoby, tedy možnost vyplacení směnky na příkaz osoby, kterou remitent na této směnce určí.⁵

Jedna z již výše uvedených funkcí směnky, tedy funkce směnky jako prostředku placení do vzdálených míst vedla k rozvoji druhého, z mého pohledu relativně významnějšího druhu směnky, tedy směnky cizí. Směnku cizí můžeme zcela jistě označit za bezpodmínečný platební příkaz. Z historického hlediska byli tedy kampoři nuceni, a to v souvislosti s předpokladem k úspěšnému výkonu své podnikatelské činnosti, udržovat kontakty se svými kolegy, chceme-li obchodními přáteli, v různých místech, přičemž za tato místa lze označit nejen místa v samotné Itálii, nýbrž i místa mimo Itálii samotnou, tedy města francouzská, nizozemská a též německá. V souvislosti se vztahy s těmito obchodními přáteli a vlastní funkcí směnky počali kampoři vydávat remitentům společně se směnkou též další zvláštní listinu, touto listinou byla poukázka v podobě dopisu, ve které kampsor svého obchodního partnera vyzýval, aby za něj majiteli směnky vyplatil směnečnou sumu. Tato nenápadná podoba dopisu, původně tedy ve formě poukázky, společně se směnkou vlastní, přejala na sebe postupně podobu nově vzniklé formy směnečného závazku, tedy směnky cizí. Směnka cizí tedy není přímým závazkem výstavce, ale je jeho příkazem třetí osobě (směnečníkovi), aby tato třetí osoba vyplatila majiteli směnky na určeném místě směnečný peníz. Směnka cizí byla původně označována jako směnka vydaná, neboli tažená („*litterae tractae*“). Z tohoto pojmu lze dovodit dnes občasné používaný pojem pro směnku cizí, tedy pojem „*trata*“. Dále pak osoba, které byl dopis určen, neboli adresován, byla označována jako trasát. Kampsor, tedy vydavatel takového dopisu, jako trasant. Výše zmíněný historický pojem směnky cizí, tedy směnka „tažená“, je dodnes používán v právním řádu Německé spolkové republiky, konkrétně též „*gezogener Wechsel*“.

Konečná podoba a forma směnky cizí se prvně objevuje již ve 13. století. Vývoj směnky šel však neúprosně kupředu a koncem 17. století lze hovořit o podobě

⁵ KOVAŘÍK, Z., Směnka a šek v České republice. 6. Vydání, Praha, C.H. Beck, 2011, 664 s.

směnky tak, jak ji známe dnes, když k institutu tažené směnky a již zmíněného dopisu přistupuje též institut akceptu, konkrétně tedy výslovné prohlášení trasanta na směnce, že platební příslib přijímá, v konečném důsledku tedy se zavazuje zaplatit, a dále neméně významný institut indosamentu, převodu směnky, včetně ostatních účinků žira, konkrétně odpovědnosti indosanta za zaplacení směnky řádně a včas.⁶

V průběhu vývoje směnky došlo k tomu, že určité směnky, konkrétně směnky vydávané bankéři proslulými větší mírou spolehlivosti, byli používány namísto reálných peněz jako platební prostředek. Vcelku solidně byly způsobilé k plnění funkce peněz namísto tehdejších nepraktických měn tvořených mincovní soustavou drahých kovů. S jistotou lze říci, že směnka tedy stojí současně na počátku existence papírových peněz. Rozšíření směnek v platebním styku ovšem ještě netvořilo papírové peníze, k tomu aby takovou funkci mohli plnit bylo zapotřebí sankce ze strany státní moci, která takové „bankovky“ uznala za peníze, též je chránila jako měnu a občas vnutila obyvatelstvu i proti jeho vůli.⁷

Historický vývoj právní regulace směnky z obecného hlediska

Uvedeno tedy již bylo, že v klasickém římském právu bychom hledali úpravu směnečného práva marně, a to ať už v úpravě čistě zákonné, případně obyčejové. Současný stav této právní oblasti z obecného hlediska tedy nemohl navazovat na římské právo prostřednictvím jeho recepce, tak jak tomu bylo v případě práva smluvního. Původní pokusy o teoretické úvahy v podobě snahy vysvětlení směnky jako nepojmenované smlouvy svého druhu byly později opuštěny ve prospěch teoretických úvah příklánějících se spíše k faktu, že směnka samotná je pouze zhmotněním určitého práva. Čirá praktičnost směnky vedla tedy k její existenci v oblasti zvykového práva, kde začala být, více či méně, postupem času, předmětem právní regulace v různých oblastech, což vedlo, samozřejmě, k její diferencovanosti váznoucí na danou oblast v podobě místně platných norem. Již ve 14. století lze zaznamenat pokusy o písemné zachycení směnečného práva prostřednictvím směnečných řádů, mnohdy vysoce propracovaných. Lze tedy uvést, a to jako příklad jedné z nejdokonaleji propracovaných legálních úprav směnečného práva své doby,

⁶ KOVAŘÍK, Z., Směnka a šek v České republice. 6. Vydání, Praha, C.H. Beck, 2011, 664 s.

⁷ Tamtéž.

právní předpis Ordonance de commerce z roku 1673, který se zabývá předmětnou úpravou v páté a šesté části. Tento právní předpis, jak název sám napovídá, je spojením právní úpravy institutu směnek a obchodního práva, což je systematika uplatňovaná též v pozdějších dobách.⁸

Se vznikem národních států konstituují se samostatné právní úpravy směnečných práv, jejichž společným znakem je značná roztržitenost. Touto roztržiteností však, což je zřejmé, trpí zejména vztahy v mezinárodním obchodě. I přes tuto značnou roztržitenost vznikají však v této době tři základní systémy směnečného práva, které lze generalizovat následovně. V prvním z výčtu lze hovořit o systému směnečné oblasti práva francouzského, založeného na právní úpravě Code de commerce z roku 1807, vztahující se a zasahující též do dalších zemí, zejména Španělska, Nizozemska, Řecka a dalších. Jako druhý významný systém lze uvést, a to s platností dodnes, oblast anglosaské směnečněprávní úpravy, kde směnečné právo vychází z Bills of Exchange Act z roku 1882, který byl kodifikací dosavadního zvykového směnečného práva v Anglii. Poslední z výčtu, teritoriálně nejrozsáhlejší a obsahově nejvýznamější oblastí jest oblast rakousko-německá, zasahující nejen do samotné střední Evropy, ale též do Skandinávie, východní Evropy včetně Balkánu (s výjimkou již zmíněného Řecka a Turecka orientujících se na právo francouzské), též carského Ruska a Japonska. Základem rakousko-německého systému směnečného práva stal se Směnečný řád z roku 1847, jehož unifikace proběhla na konferenci v Lipsku téhož roku, a to za účasti většiny tehdejších německých států a Rakouska.⁹

Známky dalších pokusů o unifikaci směnečného práva po zmíněné úspěšné konferenci v Lipsku nejsou známy, a to až do 19. století, kdy z iniciativy belgické vlády proběhly konference v Antverpách, v Bruselu a další. Za konferenci, která opět přinesla určité výsledky lze však označit až konferenci v Haagu, svolanou tentokrát nizozemskou vládou v letech 1910 až 1912. Konferencí zpracovaný Jednotný směnečný řád (Règlement uniforme sur la lettre de change et le billet à ordre) měl se stát základem pro úpravu reformovaného směnečného práva národního a též sjednotit, do jisté míry, směnečné právo francouzské a rakousko-německé. I přes četné výhrady účastníků konference týkajících se sjednaných možných odchylek od tohoto, a s tím souvisejícím ne zcela naplněným účelem vlastní kodifikace lze říci,

⁸ KOVAŘÍK, Z., Směnka a šek v České republice. 6. Vydání, Praha, C.H. Beck, 2011, 664 s.

⁹ Tamtéž.

že Jednotný směnečný řád z roku 1912 stal se základem následného rozvoje směnečněprávní úpravy, zejména z popudu Společnosti národů, a to konkrétně na konferenci v Ženevě konané v roce 1930, které se zúčastnilo 31 států, Československá republika včetně. Od té doby nepřekonaným úspěchem staly se tři Úmluvy sjednané v rámci konference, podepsané dne 7. června 1930. Konkrétně nutno tedy uvést Úmluvu o jednotném zákonu směnečném (Convention portant loi uniforme sur les lettres de change et billets à ordre, respektive Convention providing a Uniform Law for Bills of Exchange and Promissory Notes), úmluvu z předmětné trojice nejvýznamější, podepsanou 26 státy (Belgie, Brazílie, Československo, Dánsko, Ekvádor, Finsko, Francie, Island, Itálie, Japonsko, Jugoslávie, Kolumbie, Lucembursko, Maďarsko, Německo, Nizozemsko, Norsko, Peru, Polsko (též svobodné město Gdaňsk), Portugalsko, Rakousko, Španělsko, Švédsko, Švýcarsko, Turecko) z celkových 31. Podstatou této Úmluvy jest její první příloha, tedy Jednotný zákon směnečný (Loi uniforme, Uniform law), představující propracovaný zákonný text. Tento zákonný text měl být transformován do vnitrostátních právních řádů. Druhou z příloh jsou výhrady k Jednotnému zákonu, které umožňují signatářům odchýlit se od textu Jednotného zákona. Těchto výhrad je celkem 23 a velká část z nich platila jen krátké období po ratifikaci Úmluvy, přičemž se žádná z těchto rezerv nedotýká otázek z hlediska směnky stěžejních, respektive závažných. Další z úmluv jest Úmluva o střetech zákonů (Convention destinée à régler certains conflits de loi en matière de lettres de change et de billets à ordre, Convention for the Settlement of Certain Conflicts of Law in connection with Bills of Exchange and Promissory Notes), upravující směnečné právo kolizní. Poslední z unifikačních Úmluv, týkající se směnečných poplatků, konkrétně jen některých dílčích otázek směnečného práva poplatkového, stala se Úmluva o směnečných poplatcích (Convention relative au droit de timbre en matière de lettres de change et billets à ordre, Convention on the Stamp Laws in connection with Bills of Exchange and Promissory Notes). Tuto třetí z Úmluv, rozdílně od prvních dvou zmíněných, odmítlo signovat Řecko, naopak však jako jedinou signovala Velká Británie, která byla též účastníkem konference.¹⁰

Podmínkou pro nabytí platnosti Úmluvy o jednotném zákonu směnečném, uvedenou v čl. VI. této, byla stanovena podmínka ratifikace sedmi členy Společnosti národů, přičemž minimálně třemi z těchto členů trvale zastoupenými v Radě

¹⁰ KOVAŘÍK, Z., Směnka a šek v České republice. 6. Vydání, Praha, C.H. Beck, 2011, 664 s.

Společnosti národů a uplynutím devadesáti dnů od předání poslední ratifikace Generálnímu sekretáři Společnosti národů. Podmínky byly splněny, a tedy Úmluva nabyla platnosti dne 1. ledna 1934. I přes skutečnost poměrně nízkého počtu signatářských států a ještě menšího počtu států, které Úmluvu skutečně ratifikovali, se Úmluva o jednotném zákonu směnečném stala jednou z nejvýznamějších unifikačních rámců celosvětového měřítka v oblasti směnečného práva a má dodnes zásadní význam pro tuto právní oblast. Tento fakt je způsoben bezpochyby kvalitou tohoto unifikačního dokumentu a též skutečností faktické inkorporace znění Úmluvy do vnitrostátních právních řádů států, které Úmluvu ve skutečnosti buď nesignovaly, nebo následně neratifikovaly, přičemž tyto státy se prakticky znění předmětné Úmluvy ve svém zákonodárství přidržují. Anglosaská právní oblast zůstala mimo teritoriální působnost unifikačních Úmluv.¹¹

Pro celistvost pojednání o historickém vývoji právní regulace směnky z obecného hlediska nutno dodat, respektive zmínit snahu Komise OSN pro mezinárodní obchodní právo (UNICTRAL) o překonání rozdílů ženevského a anglosaského směnečného práva na půdě OSN, nicméně snahu dodnes bohužel ne zcela úspěšnou. Jako důvod této skutečnosti lze spatřovat příliš velký rozdíl v zákonných úpravách směnečného práva v obou ze zmíněných oblastí, způsobený zejména odlišností právních systémů a též neúčasti zástupců anglosaské oblasti na unifikačních Úmluvách, a s Úmluvami spojenou rozšířeností ženevské směnečné právní oblasti ve zbytku světa, který vytvořil takový stav, jenž se dodnes nepodařilo překonat.¹²

Směnka a vývoj její právní regulace v tuzemsku

Pronikání směnečné praxe, a tedy směnky samé na naše území počalo zanedlouho poté, kdy došlo k její konsolidaci v oblasti severoitalských měst v průběhu 12. století. Neustále se rozvíjející dálkový obchod s sebou neodmyslitelně přinesl i počátek úzu tohoto institutu na našem území. Již v době nástupu Lucemburků lze hovořit o zavedené směnečné praxi, tedy o směnce jako součásti obchodních a jiných vztahů. Historik J. Pekař v práci *Žižka a jeho doba* (Praha 1935, druhý díl) uvádí listinu, kde je Jan Žižka podepsán jako rukojmí, přičemž tato listina

¹¹ KOVAŘÍK, Z., *Směnka a šek v České republice*. 6. Vydání, Praha, C.H. Beck, 2011, 664 s.

¹² Tamtéž.

vyznačuje prakticky všechny znaky směnky vlastní jako abstraktního příslibu zaplatit určitou sumu v určitém místě. Z této listiny je patrné, že věřitelem z této směnky není jen majitel směnky, kterému je vydána, nýbrž i osoby, které tuto listinu řádně získají v budoucnu. V souvislosti se zákonnou úpravou doby dnešní tato listina jako směnka vlastní neobstojí zejména z důvodu absence slova směnka v textu této listiny. Vzhledem ke skutečnosti, že Jan Žižka tuto listinu podepsal ještě v dobách, kdy byl zcela obyčejným jihočeských nižším šlechticem, lze zcela jednoznačně dovodit vcelku značnou rozšířenost institutu směnky v obchodních vztazích tehdejší doby.

I přes toto značné rozšíření nutno však doplnit, že směnečné právo bylo v době 14. století předmětem úpravy výhradně obyčejového práva. Nezachovala se žádná kodifikace zabývající se touto oblastí práva.¹³

Prvně lze hovořit o systematické právní regulaci směnky na našem území v době vlády Marie Terezie, konkrétně v souvislosti s vydáním patentu z 1. října 1763, kterým byl zaveden Směnný řád pro území celého tehdejšího Rakouska. Nešlo však o právní regulaci směnečného práva zcela prvotní a to vzhledem k již dříve vydanému Směnnému řádu pro Dolní Rakousko z roku 1717. Směnný řád z roku 1763 byl zcela jistě ztělesněním a zobecněním obyčejového práva každodenní praxe, zachycujícím instituty a pojmy ve své době již tedy zcela běžné a dodržované. Pozoruhodným faktem jest též skutečnost zřízení směnečných a obchodních soudů v Praze, Brně a Opavě patentem z roku 1763 a to současně a v souvislosti s již zmíněným, zavedeným Směnným řádem. Výlučným úkolem těchto soudů bylo zásady Směnného řádu v praxi naplnit a prosadit. V souvislosti se zřízením směnečných a obchodních soudů lze hovořit též o počátku obchodního soudnictví u nás.¹⁴

Rakousko patřilo též mezi účastníky konference v Lipsku roku 1847 a tedy se aktivně podílelo na redakci a prosazení zde přijatého Směnného řádu. Součástí právního řádu tehdejšího Rakouska, platný a účinný následně po celou dobu trvání habsburské monarchie, stal se Směnný řád roku 1850, když byl tento zaveden císařským patentem 51/1850 ř. z. Tento byl několikrát novelizován, konkrétně dílčí novela cíś. Nařízení č. 138/1852 ř. z., nař. min. justice č. 218/1852 ř. z., nař. Min. justice č. 200/1853 ř. z., zák. č. 88/1872 ř. z., zák. č. 215/1912 ř. z.,

¹³ KOVAŘÍK, Z., Směnka a šek v České republice. 6. Vydání, Praha, C.H. Beck, 2011, 664 s.

¹⁴ Tamtéž.

též významější norimberské novely- ministerská nařízení č. 197/1858 ř. z. a 198/1858 ř. z., kdy v roce 1858 konala se konference v Norimberku, týkající se obchodního práva, jednající též o Směnečném řádu z roku 1847. Přijaty byly dodatky ke Směnečnému řádu z roku 1847, které promítly se též do směnečněprávní regulace v Rakousku.¹⁵

Vznik samostatné Československé republiky 28. října roku 1918 a s ní související zákon číslo 11/1918 Sb. (recepční zákon) nestaly se pro úpravu směnečného práva jakkoliv rozhodujícími skutečnostmi. Recepční zákon č. 11/1918 Sb. ve své preambuli stanoví *„Aby byla zachována souvislost dosavadního právního řádu se stavem novým, aby nenastaly zmatky a upraven byl nerušený přechod k novému státnímu životu.“*, dále v souvislosti s čl. 2. zákona číslo 11/1918 Sb. *„Veškeré dosavadní zemské a říšské zákony a nařízení zůstávají prozatím v platnosti.“* Směnečný řád 1847, ve vznění pozdějších novel, byl tedy převzat do právního řádu nově vzniklého samostatného státu. Nešlo však o platnou úpravu směnečného práva na našem území jedinou. V souvislosti s recepčním zákonem a jím způsobenou pluralitou práva, tedy převzetím několika právních řádů do právního řádu jediného a nově vzniklého, byl nastolen stav, kdy lze hovořit, mimo jiné, o právním dualismu v oblasti směnečného práva a to vzhledem k platnosti Směnečného řádu z roku 1847 v Čechách, na Moravě a ve Slezsku a platnosti směnečného zákona z roku 1876 na Slovensku a v Podkarpatské Rusi, patřícího dříve do právního řádu uherského. Tento nepříznivý stav však podařilo se v oblasti práva směnečného, jako v jedné z mála oblastí tehdy platného právního řádu, překonat.

O unifikaci lze hovořit v souvislosti se zákonem směnečným č. 1/1928 Sb. Tento zákon byl přijat po několikaletém úsilí dne 13. prosince 1927 a představoval vysoce kvalitní úpravu směnečného práva, přičemž vycházel z rakousko-německé směnečně právní doktríny a přihlédl i k výsledkům haagské konference. Zákon samozřejmě nemohl zohlednit předlohu ženevskou a ke změně tohoto stavu nedošlo ani po spolupodpisu ženevských úmluv Československou republikou roku 1930.

I přes zmíněný podpis Úmluv a značné snahy tehdejší politické scény o ratifikaci těchto nelze však dodnes Českou republiku zařadit mezi státy, které by ženevské úmluvy ratifikovaly. Tehdejší odpůrci předmětné ratifikace argumentovali především jak nespornou kvalitou zákona č. 1/1928 Sb., tak i skutečností, že šlo o jeden z mála

¹⁵ KOVAŘÍK, Z., Směnka a šek v České republice. 6. Vydání, Praha, C.H. Beck, 2011, 664 s.

úspěšných pokusů o překonání tehdejšího právního dualismu. Československo i přes značný podíl zásluhy na úspěších konference v Ženevě roku 1930 zůstalo mimo oblast ženevského směnečného práva až do konce předválečného období, tedy do počátku německé okupace.¹⁶

V souvislosti s vládním nařízením č. 111/1941 Sb., které přijala protektorátní vláda dne 19. prosince 1940, byl na území protektorátu Čechy a Morava zaveden Jednotný směnečný řád. Tímto vládním nařízením byl tedy u nás inkorporován Jednotný zákon směnečný ženevský a to prostřednictvím práva německého.

Na Slovensku uskutečnila se inkorporace ženevského práva prostřednictvím zákona Slovenského štátu č. 255/1941 Sl. z. – zákon zmenečný.¹⁷

Obnovené Československo roku 1945 muselo se tedy vypořádat s komplikovanou situací pokud jde o směnečné právo. Prostřednictvím dekretu presidenta republiky č. 30/1945 Sb., o obnovení právního pořádku, ze dne 3. srpna 1945 zůstal tu v obnovené platnosti meziválečný zákon č. 1/1928 Sb., který nebylo možno, vzhledem ke zmíněnému dekretu považovat za zrušený a dále též, vzhledem k povaze těchto předpisů, však nebylo možno považovat za zrušené ani dříve zmíněné právní úpravy směnečného práva z doby protektorátní a doby Slovenského štátu. Praxe však přikláněla se spíše k dodržování právní úpravy ženevské z doby protektorátní, což s konečnou platností potvrdil zákon směnečný a šekový č. 191/1950 Sb., čímž vyřešil problém konkurence dosavadních právních předpisů a historicky opětovně hrozícího právního dualismu.¹⁸

Ústavní zákon č. 4/1993 Sb., o opatřeních souvisejících se zánikem České a Slovenské Federativní Republiky, pak v souvislosti se zánikem České a Slovenské Federativní Republiky a vznikem České republiky v čl.1 odstavec 1 stanoví „*Ústavní zákony, zákony a ostatní právní předpisy České a Slovenské Federativní Republiky platné v den zániku České a Slovenské Federativní Republiky na území České republiky zůstávají nadále v platnosti. Nelze však použít ustanovení podmíněná toliko existencí České a Slovenské Federativní Republiky a příslušnosti České republiky k ní.*”.

¹⁶ KOVAŘÍK, Z., Směnka a šek v České republice. 6. Vydání, Praha, C.H. Beck, 2011, 664 s.

¹⁷ Tamtéž.

¹⁸ Tamtéž.

Z dikce výše zmíněného článku tedy lze konstatovat, že zákon č. 191/1950 Sb., zákon směnečný a šekový, v platném znění, stal se součástí právního řádu České republiky, jenž je směnečně orientována na právo směnečné ženevské.¹⁹

Prameny směnečného práva

Dnes hlavním pramenem směnečně právní regulace na území České republiky jest tedy zákon směnečný a šekový č. 191/1950 Sb., v platném znění (dále jen zákon směnečný a šekový”), jak již bylo pojednáno výše. Tato skutečnost je způsobena nejen kvalitou samotného právního předpisu, která vyplynula z historických souvislostí, ale též tradicí, která tento předpis doprovází po celou dobu jeho existence a to i přes, z dnešního pohledu, pro právní stát nepříznivou dobu, kdy byl tento zákonný předpis uveden v platnost prostřednictvím tehdejšího legislativního procesu. Zmíněná tradičnost má svůj původ nejen v Ženevské konferenci konané roku 1930, ale též ve vlastní podobě tohoto zákonného předpisu, kdy historický progres, chceme-li vývoj směnky jako institutu právního řádu, dosáhl prostřednictvím zákona č. 191/1950 Sb., v platném znění, své dosud nepřekonané kvality, přičemž potřeba novelizací tohoto zákonného předpisu, až na několik málo výjimek způsobených přechodem finančních transakcí do elektronické podoby, ustupuje dodnes do pozadí. Nelze však vyloučit, a to s ohledem na zmíněnou modernizaci obchodních styků, že směnka projde v budoucnu ještě mnoha zásadními změnami.

Vlastní zákon směnečný a šekový však skýtá jednu z mála dodnes zcela nevyřešených, ne příliš vhodných problematik, a to sloučení dvou tradičních právních úprav, konkrétně právní úpravy směnky a šeku. Tato skutečnost jistě může vést, a v mnohých případech vede, k dojmu, že oba instituty práva cenných papírů jsou pouze jakousi podskupinou jednoho cenného papíru. Zcela jistě lze konstatovat, že oba tyto cenné papíry jsou si v mnohých znacích dosti podobné, nicméně zaměňovat je, či dokonce slučovat, bylo by zásadní chybou, jelikož jde o cenné papíry zcela samostatné a plnící zcela odlišnou funkci.²⁰

Zákon směnečný a šekový byl v minulosti pouze třikrát novelizován. K první z novelizací došlo zákonem č. 29/2000 Sb., zákon o poštovních službách, přičemž šlo o novelu podstatně technického rázu, kdy byly termilogicky aktualizovány

¹⁹ KOVAŘÍK, Z., Směnka a šek v České republice. 6. Vydání, Praha, C.H. Beck, 2011, 664 s.

²⁰ Tamtéž.

pojmy „podání na poštu” (nově „podání poštovní zásilky”) čl. II §42 odstavce 5 a též o nepatrné terminologické změny čl. I §54 odstavce 5, přičemž na podstatě právní úpravy se ničehož neměnilo. Prostřednictvím zákona č. 182/2006 Sb., zákon o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), jenž nabyl účinnosti v červenci roku 2007, bylo podstatně přepracováno naše insolvenční právo, což se zcela nevyhnutelně promítlo, mimo jiné, též i do práva směnečného. Konkrétní důsledek lze nalézt v čl. I § 43 odstavec 2 bodech 2 a 3 a v čl. I § 44 odstavec 6 zákona č. 191/1950 Sb., zákon směnečný a šekový, v platném znění, čímž byly odstraněny dosavadní problémy s výkladem těchto ustanovení. Tyto novelizace týkali se však pouze promítnutí konkrétních dílčích problematik do zákona směnečného a šekového v souvislosti s jejich změnami, v žádném ze zmíněných případů nešlo však o řešení problémů směnečného práva samého.²¹ V současné době ve stadiu legisvakance je zákon č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém, platný od 22. března 2012, který přinese dílčí změny v oblasti směnečného a šekového práva, konkrétně změny v čl. I části IV. a čl. II oddílu dvanáctého zákona směnečného a šekového, kdy zákon č. 91/1012 Sb., o mezinárodním právu soukromém, vyslovuje derogační klauzuli právě těchto ustanovení, přičemž problematiku mezinárodního práva směnečného přejímá do vlastní řeči právní úpravy. Tyto podstatnější změny přinesou dílčí novelizaci v oblasti mezinárodního práva směnečného a šekového, konkrétně ve formulaci směnečné a šekové způsobilosti a formy směnečného a šekového prohlášení. Účinnost předpisu je stanovena na 1. ledna 2014.

Vlastní podoba zákona směnečného a šekového je podstatně ovlivněna právě sloučenou úpravou institutu směnky a šeku. Konkrétně se tato skutečnost promítla do vlastní podoby zákona dosti nezvyklým způsobem, a to rozdělením zákona do tří samostatných článků, kdy každá tato část je číslována vlastní posloupností paragrafů. Není tedy výjimečné, když se setkáme v zákoně s pluralitou konkrétního čísla paragrafu. Při citaci tato systematika vede k nutnosti uvádět mimo klasického odkazu na paragraf, případně odstavec či písmeno, číslo konkrétního daného ze tří článků. Článek I. předmětného zákona zabývá se tedy právní úpravou směnky a problematikou s ní související, článek II. pak pojednává o šeku a s ním souvisejícím a konečně článek III. nutno prezentovat jako část zákona pro směnku a šek společnou,

²¹ KOVAŘÍK, Z., Směnka a šek v České republice. 6. Vydání, Praha, C.H. Beck, 2011, 664 s.

upravující problematiku zasahující do otázek vztahujících se k dalším právním předpisům, konkrétně právních úkonů a promlčení.²²

Ženevské úmluvy pak pramenem směnečného práva nejsou a to ani v situaci, kdyby se zákon směnečný a šekový od nich nepřipustně odchyloval. Ženevské úmluvy samotné mohou však posloužit jako velice přínosný interpretační prostředek.²³

Zákon směnečný a šekový je ve své podstatě právní úpravou kogentního charakteru. Této skutečnosti svědčí i fakt, že oblast směnečného práva si takovýto způsob právní regulace přímo vyžaduje. Směnka jako cenný papír ve své podstatě není a nemůže být institutem podléhajícím, v soukromém právu dominujícímu, principu smluvní volnosti. Povaha směnky, z právního hlediska neexistence kauzy, jistota v právu v ní vložených, včetně jejích účinků v případě soudního vymáhání nároků z takové směnky o nichž bude pojednáno později, vyžaduje si právní úpravu čistě kogentního charakteru, kde dispozitivnost byla by zcela jistě na škodu.

Kogentnost směnečně právní úpravy lze konkrétně demonstrovat též z dikce ustanovení článku I § 1 zákona směnečného a šekového, kde zákon jasně a zřetelně stanoví jednotlivé podstatné a neopomenutelné náležitosti směnky cizí, od nichž není možno se odchýlit. V případě, že by k určité odchylce jistým způsobem došlo, bude tato skutečnost mít za následek, až na výjimky vyplývající z čl. I § 2 odstavce 2, 3, 4 zákona směnečného a šekového, neplatnost směnky jako směnky cizí dle čl. I § 2 odstavce 1 zákona směnečného a šekového. Zmíněná neplatnost cenného papíru jako směnky cizí však nebude a nemusí mít za následek neplatnost závazku v obecné právní rovině. Tuto skutečnost lze dovodit z dikce ustanovení § 41a zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, v platném znění, který stanoví „*Má-li neplatný právní úkon náležitosti jiného právního úkonu, který je platný, lze se jej dovolat, je-li z okolností zřejmé, že vyjadřuje vůli jednající osoby.*” Možno tedy případně, pokud půjde o takto nedokonalou, neplatnou směnku cizí, hovořit o existenci smuvního závazku ve formě poukázky dle § 535 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, v platném znění.

Kogentnost směnečně právní úpravy lze též, mimo jiné, dovodit z čl. I § 3 odstavce 1 zákona směnečného a šekového, kde zákon jasně stanoví, že snížení počtu účastníků směnečného vztahu u cizí směnky je toliko možný výlučně

²² KOVAŘÍK, Z., Směnka a šek v České republice. 6. Vydání, Praha, C.H. Beck, 2011, 664 s.

²³ Tamtéž.

a pouze u ordresměnek, tedy směnek s formou cenného papíru na řad. Za použití argumentu *a contrario* dospějeme tedy k závěru, že u formy cenného papíru na jméno taková redukce přípustná není, když zmiňované ustanovení zmiňuje toliko směnky s formou na řad.

Zákon o cenných papírech č. 591/1992 Sb., v platném znění, představuje obecnou právní úpravu cenných papírů, který se v mnohých ustanoveních dotýká problematiky směnečného práva. V současné době představuje tento zákon základ soukromoprávní úpravy cenných papírů. Veřejnoprávní úprava předmětné oblasti jest upravena prostřednictvím zákona č. 256/2004 Sb., o podnikání na kapitálovém trhu, v platném znění.²⁴

V tomto zákoně však, podobně jako v zákonech jiných, nenajdeme přesnou definici pojmu směnka. Nelze v něm nalézt ani charakteristiku jejich základních druhů i přes skutečnost, že o těchto druzích poměrně obšírně pojednává. Definice pojmu směnky samotné a jejích jednotlivých druhů však bude předmětem kapitol této práce následujících. Samotný zákon je rozdělen do šesti částí, přičemž z obecného hlediska lze dovodit závěr, že jde o zákon, jak bylo již řečeno výše, víceméně obecného rázu a představující jakési legislativní zastřešení jednotlivých oblastí a pilířů práva cenných papírů. Zákon o cenných papírech č. 591/1992 Sb., v platném znění, nabyl účinnosti dne 1. ledna 1993, přičemž se jedná o zákonnou úpravu bez historického předchůdce.

Ustanovením § 1 odstavce 1 zákona o cenných papírech č. 591/1992 Sb., v platném znění, tento zákon tedy podřídil svému režimu všechny cenné papíry, a to včetně směnek samotných.²⁵

Směnka je tedy ustanovením § 1 odstavce 1 zákona o cenných papírech č. 591/1992 Sb., v platném znění, označena za cenný papír. Nejde však o ustanovení pro směnku jakkoliv zásadní, jelikož směnka byla za cenný papír nepochybně považována již před platností tohoto zákonného předpisu.

Ustanovení § 3080 číslo 27 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, v platném znění (dále jen „nový občanský zákoník“), s účinností od 1. ledna 2014, představuje derogační ustanovením pro zákon č. 591/1992 Sb., zákon o cenných

²⁴ KOVAŘÍK, Z., Směnka a šek v České republice. 6. Vydání, Praha, C.H. Beck, 2011, 664 s.

²⁵ Tamtéž.

papírech, v platném znění. Nový občanský zákoník obsahuje právní úpravu cenných papírů v hlavě IV., dílu 4. tohoto zákona. Úprava z pohledu nového občanského zákoníku zdá se býti zcela dostačující, a to i přes její zřejmou stručnost.

Hlava IV. díl 4. nového občanského zákoníku jest rozdělen do tří oddílů a dvou pododdílů, přičemž součástí obecných ustanovení dílu 4. je též definice cenného papíru jako institutu právního řádu, tedy „*Cenný papír je listina, se kterou je právo spojeno takovým způsobem, že je po vydání cenného papíru nelze bez této listiny uplatnit ani převést*”. Toto ustanovení zcela jistě a kogentně promítá povahu cenných papírů jako celku. O cenný papír tedy půjde pouze tehdy, pokud bude tento zcela neodmyslitelně ztělesňovat určité právo a naopak.

Občanský zákoník č. 40/1964 Sb., v platném znění, zákon o cenných papírech č. 591/1992 Sb., v platném znění, obchodní zákoník č. 513/1991 Sb., v platném znění, a obdobně též v budoucnu účinný nový občanský zákoník jsou však právními úpravami ve vztahu k směnečněprávním vztahům zcela obecnou, subsidiární, kdy speciální a stežejní směnečněprávní úpravou jest, jak již bylo řečeno výše, zákon směnečný a šekový. Pouze v případě, kdy úprava zákona směnečného a šekového jest pro účely praktického využití nedostačující, uplatní se subsidiárně úprava právních předpisů obecného charakteru. Jako příklad lze zcela nepochybně uvést modelovou situaci, kdy výstavcem směnky vlastní stane se určitá společnost s ručením omezeným. Způsobilost právnické osoby mít práva a povinnosti, včetně způsobilosti této k právním úkonům, bude jistě součástí právní úpravy občanského zákoníku č. 40/1964 Sb., v platném znění, konkrétně § 18, 19a odstavec 2 tohoto. Úprava subjektů, které jsou oprávněni za právnickou osobu jednat pak bude součástí právní úpravy spíše obchodního zákoníku č. 513/1991 Sb., v platném znění, v kombinaci s již zmíněným občanským zákoníkem č. 40/1964 Sb., v platném znění. Zákon směnečný a šekový například v ustanovení § 11 odstavec 2 též přímo na obecnou právní úpravu odkazuje, konkrétně „*Pojal-li výstavce do směnky slova „nikoli na řad” nebo jinou doložku stejného významu, lze převést směnku jen ve formě a s účinky obvyčejného postupu (cesse).*” Nabízí se tedy vcelku jednoduché řešení postupu takové směnky a to prostřednictvím smlouvy o postoupení pohledávky dle § 524 a následujících zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, v platném znění. I přes skutečnost, že taková cesse bude mít pro samotný směnečněprávní vztah zásadní důsledky v podobě změny obsahu závazkového

právního vztahu, je zřejmé, že zákon směnečný a šekový ve zmíněném ustanovení subsidiaritu občanského zákoníku č. 40/1964 Sb., v platném znění, přímo předpokládá. Pro doplnění lze důsledky zmíněné smlouvy o postoupení pohledávky definovat zcela jasně a zřetelně. V případě převodu práv ze směnky cessí, převádějí se veškerá práva ze směnky, aniž je remitent směnky nadále dlužníkem. Odlišná bude pak situace v případě směnky cizí na řad, kdy při převodu takové směnky indosamentem ve smyslu čl. I § 11 zákona směnečného a šekového, zůstává původní majitel směnky (v tomto případě indosant) osobou směnečně zavázanou v souladu s ustanovením čl. I § 15 odstavec 1 zákona směnečného a šekového.

KAPITOLA 2.

Funkce a náležitosti směnky

Pojem směnky

V současnosti platný právní řád České republiky nezná legální definici pojmu směnka. Tento fakt lze zcela jednoduše odůvodnit případnou nadbytečností takové definice. Zákon směnečný a šekový však zcela jasně a dostatečně definuje jednotlivé podstatné náležitosti konkrétních druhů směnek, tedy směnky vlastní a směnky cizí, což z pohledu ustálené praxe jeví se, a to z důvodu, až na výjimky, kogentní povahy této zákonné úpravy směnečného práva (jak bylo již pojednáno výše), jako způsob úpravy více než dostačující. Definici pojmu směnka nenalezneme ani v zákonných úpravách této právní oblasti minulých.

Ve snaze o co nejkonkrétnější definici pojmu směnka nutno uvést obšírnější výčet podstatných skutečností se směnkou spojených. Prvně vhodno uvést, jak již bylo předmětem předchozího výkladu, že směnka je cenným papírem.

Tato skutečnost vychází kromě samotné povahy této, též z již z díky zmíněného ustanovení § 1 zákona o cenných papírech č. 591/1992 Sb., v platném znění, kde zákon konkrétně ve výčtu cenných papírů uvádí právě směnky.

Podstatou cenného papíru jest závazek určité osoby poskytnout majiteli tohoto cenného papíru, obvykle listiny, určité plnění, ať už peněžité (tedy obvyklejší), či jiného charakteru. Velmi příznačným rysem cenných papírů pak je skutečnost, že jsou vydávány v určité formě stanovené zákonem a na jeho základě, z čehož zcela jednoznačně vyplývá samotná formálnost a vysoká kvalifikovanost cenných papírů jako celku. Dlužník, který cenný papír emituje, inkorporuje svůj závazek do této listiny, přičemž zakládá nerozlučnou vazbu mezi listinou a takovým nárokem.

Cenný papír pak plní funkci jakéhosi nositele daného nároku, přičemž není omezen ve své podstatě pouze na funkci důkazní, jak je tomu například u závazků ze smluv písemně uzavřených. Oprávněný vlastník takového cenného papíru se tímto cenným papírem legitimuje při výkonu svých práv. Pak v případě absence předložení tohoto cenného papíru, této legitimace, při výkonu práv v něm vložených,

nevzniká dlužníkovi povinnost plnit svůj závazek. Lze tedy uzavřít, že cenný papír je jakýmsi ztělesněním nároku na plnění vůči dlužníkovi.²⁶

V případě prostých smluvních závazků, kdy listina je pouhým důkazem o vzniku a obsahu takového závazku, nepovede zánik takové listiny, a to ani v případě kdy smlouva musí být obligatorně uzavřena v písemné formě, k zániku závazku v ní vtěleného, důsledkem této skutečnosti bude však zcela jistě ztížení průkazu o existenci takového závazku, tedy práv a povinností závazek tvořivší.²⁷

Směnky pak patří mezi cenné papíry dlužnické, neboť (rozdílně od cenných papírů obecně) předmětem směnečného závazku nemůže být nic jiného, než zaplacení určité, ve směnce konkretizované peněžité částky. Znění směnky na nepeněžité plnění nepřichází v úvahu a důsledkem takového plnění byla by neplatnost směnky jako cenného papíru (čl. I § 1 bod 2. a čl. I § 2 odstavec 1 zákona směnečného a šekového). Listinu znějící na nepeněžité plnění však bylo by možno považovat za poukázku v souladu s ustanovením § 535 až 543 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, v platném znění, kdy právě poukázka může znít na plnění jakékoliv.²⁸

Nutno dodat, že směnka je závazkem abstraktním, kdy zákon neváže vznik směnečných závazků na jiné okolnosti, než na plnění formalit, které konkrétně definuje. Z uvedeného je tedy zřejmé, že pro smluvní závazkové právo jindy zásadní kauza se směnečněprávní oblasti vyhýbá a plní zde funkci zcela nepodstatnou.²⁹

V neuzavřeném výčtu nutno dále uvést vlastnost směnky v podobě její nespornosti. Směnka jako cenný papír nesporný omezuje se při předkládání k placení, případně při samotném vymáhání nároků z takové směnky prostřednictvím soudního řízení, pouze na prokázání oprávněnosti vlastnictví takové směnky jejím majitelem. Je samozřejmě nezadatelnou možností dlužníka z takové směnky vznést určité námitky, ať už při předložení směnky samotné, případně v soudním řízení, nicméně důkazní břemeno v případě důvodnosti takových námitek nese právě a pouze dlužník (nechť je tato problematika podrobněji rozvedena níže).³⁰

Jako další ze zásadních a podstatných náležitostí směnky nutno uvést její konkrétnost co do určení remitenta, tedy osoby, které, nebo na jejíž řad má být placeno. Směnka je totiž typickým příkladem zákonného *ordre* papíru, tedy cenného papíru

²⁶ KOVAŘÍK, Z., PPP. – Právní praxe v podnikání, Renaissance směnky I. Pojem směnky.

²⁷ KOVAŘÍK, Z., Směnka a šek v České republice. 6. Vydání, Praha, C.H. Beck, 2011, 664 s.

²⁸ KOVAŘÍK, Z., PPP. – Právní praxe v podnikání, Renaissance směnky I. Pojem směnky.

²⁹ Tamtéž.

³⁰ Tamtéž.

znějícího ve prospěch individuálně určené osoby. Pokud by zde určení individuální osoby chybělo, zcela jistě by šlo o směnku neplatnou a to absolutně.³¹ Tento závěr lze *a contrario* dovodit z ustanovení čl. I § 1 zákona směnečného a šekového, též z § 2 odstavce 1 téhož zákona. Z diskce ustanovení čl. I § 11 odstavec 1 zákona směnečného a šekového lze též dovodit, že směnka je cenným papírem na řad i v případě, kdy tato nebyla by jako směnka na řad vystavena, tedy i v případě, kdy doložka „na řad“ nebude součástí textu směnky. Jiná však nastane situace, tak jak bylo pojednáno výše, kdy v případě, tak jak uvádí zákon směnečný a šekový v čl. I § 11 odstavci 2, pojetí výstavcem do směnky slova „nikoli na řad“, nebo jiné doložky obdobného významu. Ze směnky se v tomto případě stává takzvaný *rekta* papír, tedy cenný papír na jméno s možností převodu práv a povinností z takového cenného papíru pouze prostřednictvím cesse.

Směnka je zcela nepochybně cenným papírem umořitelným, a to prostřednictvím soudního řízení, v souladu s ustanovením § 185i a následujících zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, v platném znění, kdy závazek inkorporovaný do této listiny není zcela neoddělitelně fixován na věc, listinu, případně hmotný substrát.³² Z dikce ustanovení § 185i odstavce 1, 2, 3 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, v platném znění, též skutečnost o umořitelnosti směnky nepřímo, *a contrario* vyplývá.

Směnka je též, v souladu s ustanovením čl. I § 67 a následujících zákona směnečného a šekového, cenným papírem, kdy každý majitel takového cenného papíru je oprávněn pořizovat jeho opisy.

Obecně lze směnku definovat jako „*cenný papír vydaný v zákonem stanovené formě, kterým se určité osoby (směneční dlužníci) zavazují majiteli směnky zaplatit v místě a čase vyplývajícím z listiny částku směnkou určenou s tím, že jde o závazky přímé, bezpodmínečné, nesporné a abstraktní.*“³³

Jako alternativu uvedené definice směnky lze zcela jednoduše uvést, že „*směnka je listinný cenný papír se zákonem předepsaným obsahem, ve kterém jeho výstavce buď sám slibuje, že zaplatí jiné osobě určitou peněžitou částku (pak jde o takzvanou směnku vlastní), anebo platit určité osobě přikazuje (v tomto případě jde o*

³¹ KOVAŘÍK, Z., Směnka a šek v České republice. 6. Vydání, Praha, C.H. Beck, 2011, 664 s.

³² KOVAŘÍK, Z., PPP. – Právní praxe v podnikání, Renaissance směnky I. Pojem směnky.

³³ KOVAŘÍK, Z., Směnka a šek v České republice. 6. Vydání, Praha, C.H. Beck, 2011, 664 s.

takzvanou cizí směnku, neboť její text směřuje k závazku jiné, směnkou oslovené, osoby).”³⁴

Pro účely řádné definice pojmu směnka vhodno dále pojednat o, v současné době v obchodních stycích hojně užívaném, literatuře a judikatuře též nikoli neznámém, pojmu „krycí směnka”. Intitut krycí směnky jistě není institutem zcela novým, s určitou mírou tolerance lze zcela bez pochyby konstatovat, že právě funkce směnky jako zajištění závazku byla, mimo jiné, v počátcích jejího vzniku a vývoje jedním z hlavních faktorů a vlastností zaslouživších se o její rozvoj a obecnou oblíbenost v obchodních vztazích.

Krycí směnkou tedy rozumíme směnku se všemi jejími podstatnými náležitostmi, směnku platnou, jež určitá osoba podepíše pro účely zajištění obecněprávní pohledávky, která již vznikla, případně vznikne nabyvateli směnky proti jejími podpisovateli. Na rozdíl tedy od indosamentu zástavního, tak jak je uveden v čl. I § 19 zákona směnečného a šekového, nabývá ten, jemuž je krycí směnka odevzdána, práva ke směnce vlastnického a nikoliv jen zástavního. Krycí směnka („Deckungwechsel”, „Depotwechsel”, Kautionswechsel”) má v takovém případě pouze poskytnout majiteli této určitou jistotu, krytí proti jeho dlužníku z obecněprávního závazku v případě neplnění jím smluvně převzatých povinností. Tímto obecněprávním závazkem bývají nejčastěji smlouvy o půjčce ve smyslu § 657 a následujících zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, v platném znění, též smlouvy o úvěru ve smyslu § 497 a následující zákona č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, v platném znění, které byly uzavřeny buď v čase podpisu krycí směnky, případně v době předchozí. Jistota, jež se dostává majiteli směnky spočívá v převzetí směnečného závazku podpisovatelem směnky, obecněprávním dlužníkem, vůči nabyvateli směnky, tedy obecněprávnímu věřiteli. Tato praxe je dnes zcela běžná zejména ze strany peněžních ústavů, tedy například bank, pojišťoven, záložen, jako strany věřitele.³⁵

Jako velice obvyklý a doplňující jev lze též označit případy, kdy peněžnímu ústavu nedostačuje zavázanost jediné osoby jako osoby dlužníka z předmětné

³⁴ KOTÁSEK, J., PIHERA, V., POKORNÁ, J., RABAN, P., VÍTEK, J., Kurs obchodního práva. Právo cenných papírů. 5. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, 447 str.

³⁵ SMITEK, J., ŠTĚPINA J., Nové směnečné právo (111/1941 Sb.- čl. 17)
7. Krycí směnka a) Pojem krycí směnky.

smlouvy o půjčce, případně smlouvy o úvěru, a proto vyžaduje po tomto dlužníku (svém klientovi) opatření si na směnce podpisu ještě další osoby, též více osob, a to osob ve směnečném vztahu hrajících roli spoluakceptanta, případně směnečného rukojmího a obdobně.³⁶

V souvislosti s novelou zákona č. 145/2010 Sb., o spotřebitelském úvěru, v platném znění, účinnou od 1. ledna 2013 však vyloučeno bylo použití směnky jako zajištění pohledávky, tedy zajištění odložené platby, úvěru nebo jiné obdobné finanční služby poskytované nebo přislíbené spotřebiteli věřitelem, nebo zprostředkovatelem tohoto. Zákon č. 145/2010 Sb., o spotřebitelském úvěru, v platném znění, konkrétně v § 18 odstavci 1 tedy stanoví „*Ke splacení nebo zajištění splacení spotřebitelského úvěru nelze použít směnku nebo šek.*” Zda jde o změnu pro zamýšlené účely dostatečnou zřejmě ukáže až praxe sama, nicméně je velice pravděpodobné, že věřitelé se při zajišťování svých pohledávek sice obejdou bez směnky, nicméně nahradí tuto institutem jiným, například institutem notářského zápisu se svolením k vykonatelnosti, sepsaným v souladu s § 71a až 71c zákona č. 358/1992 Sb., notářský řád, v platném znění, který v konečném důsledku přinese znevýhodnění postavení dlužníka citelnějšího rázu (vzhledem k vykonatelnosti tohoto v souladu s § 40 odstavcem 1 písm. d) zákona č. 120/2001 Sb., exekuční řád, v platném znění), nicméně nežádoucí praxe blankosměnek, o kterých bude pojednáno níže, měla by být zmíněnou novelou vymýcena.

Postavení věřitele v případě pohledávky zajištěné směnkou tedy lze zcela jistě označit za výhodné. Tomuto tvrzení přisvědčuje též skutečnost vlastního postavení věřitele, žalobce, v případném soudním řízení o zaplacení směnečné sumy. Lze konstatovat, tak jak vyplývá současně též z rozsudku Nejvyššího soudu České republiky ze dne 2. března 1999, sp. zn. 32 Cdo 2383/98, že důkazní břemeno prokázání případných kauzálních, v soudním řízení uplatněných, námitek nese z větší části žalovaný, tedy směnečný dlužník.³⁷

³⁶ SMITEK, J., ŠTĚPINA J., Nové směnečné právo (111/1941 Sb.- čl. 17)

7. Krycí směnka a) Pojem krycí směnky.

³⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 2. března 1999, sp. zn. 32 Cdo 2383/98, Soudní judikatura (ASPI, a.s.), číslo vydání 8, ročník 1999, strana 315.

Napadeným rozsudkem vrchní soud změnil ohledně částky 8.000,- Kč rozsudek krajského soudu ze dne 29. října 1997, č. j. 50 Cm 1/97- 41; ve zbývajícím rozsahu, ve kterém soud prvního stupně zamítl žalobu na zaplacení částky 63.885,- Kč s úroky, rozsudek potvrdil.

Nejvyšší soud České republiky rozhodl rozsudkem ze dne 2. března 1999, sp. zn. 32 Cdo 2383/98, dle ustanovení § 243 odstavce 1 a 2 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, v platném znění, o zrušení rozhodnutí soudů prvního a druhého stupně a věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení, když důvody, pro které zrušil rozhodnutí odvolacího soudu platí i pro rozhodnutí soudu prvního stupně. Ve zmíněné věci dovolatel uvedl, že se neztotožňuje se závěrem dovolacího soudu, podle kterého jej v daném řízení tížilo důkazní břemeno. Dovolatel předložil ve sporu *krycí* směnku, o jejíž platnosti není pochyb. Tím svůj nárok prokázal dostatečně. “ Pro hmotněprávní charakter směnečných závazků je charakteristická jejich abstraktnost, nespornost a přísnost”. To se projevuje v tom, že je to žalovaný, kdo musí vznést námitky a musí také jejich oprávněnost naprosto jednoznačně prokázat. Soudy v projednávané věci postupovaly jako v “běžném soudním řízení,” kde musí žalobce prokazovat existenci dluhu, přestože v daném případě byl dluh prokázán smenkou, jejíž pravost nebyla popřena. Při použití takového postupu pak směnka jako cenný papír i jako platební prostředek “zcela ztrácí svůj podklad”, neboť stačí pouhá námitka žalovaného o neexistenci dluhu a v tu chvíli je žalobce povinen nést důkazní břemeno o existenci dluhu. Žalobce se dále domníval, že i kdyby v daném případě nesl důkazní břemeno, měl soud rozhodnout v jeho prospěch, neboť “ze svědeckých výpovědí jakož i z písemných důkazů popíral existenci dluhu jedině žalovaný a nikdo jiný”. Přitom výpověď žalovaného byla zcela nevěrohodná, velice nelogická a plná vnitřních rozporů.³⁸

V projednávané věci vznesl žalovaný proti směnečnému nároku námitku nedluhu, když tvrdil, že směnka v rozsahu, ve kterém odvolací soud potvrdil rozsudek soudu prvního stupně, nemá žádný důvod vystavení, neboť žalobce neprokázal vznik “manka” k jehož zaplacení měla směnka sloužit. Oba soudy pak dovodily, že je na oprávněném, aby prokázal existenci tohoto dluhu.³⁹

Z povahy směnky, jako abstraktního a nesporného závazku vyplývá, že majitel směnky nemusí při jejím předložení k placení, popřípadě vymáhání, prokazovat, že mu povinný směnečnou sumu skutečně dluží. Z čl. I. § 17 zákona směnečného a šekového sice vyplývá, že osoba povinná ze směnky může vznášet proti směnečnému nároku určité námitky, je však na ní, aby oprávněnost těchto námitek prokázala. Důkazní břemeno tedy leží

³⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 2. března 1999, sp. zn. 32 Cdo 2383/98, Soudní judikatura (ASPI, a.s.), číslo vydání 8, ročník 1999, strana 315.

³⁹ Tamtéž.

na povinném, nikoliv na oprávněném, jak chybně dovodily v projednávané věci soudy obou stupňů.⁴⁰

Dále nezbytně nutno, pro úplnost výkladu této kapitoly, pojednat o, v současné době též hojně se vyskytujícím, sporném a mnohdy *de lege ferenda* nepopulárním, institutu blankosměnky předpokládaném samotným zákonem směnečným a šekovým, konkrétně ustanovením § 10 tohoto, které stanoví „*nebyla-li směnka, která byla při vydání neúplná, vyplněna tak, jak bylo ujednáno, nemůže se namítat majiteli směnky, že tato ujednání nebyla dodržena, ledaže majitel nabyl směnky ve zlé víře anebo se při nabývání směnky provinil hrubou nedbalostí*“. Z dikce tohoto ustanovení lze dovodit, že neúplná směnka, blankosměnka (směnka, která není vyplněna v celém rozsahu, tedy obsahuje bílá místa- blanc, bianco- bílý), jest institutem zcela v souladu s právním řádem a institutem tímto dokonce přímo předpokládaným. Ačkoliv jde o jediné ustanovení zmíněné zákonné úpravy týkající se neúplné směnky tohoto druhu (nutno zmínit taktéž zákonnou úpravu směnky vystavené na viděnou, která bude předmětem výkladů pozdějších, kdy tato jistě, s ohledem na absenci data splatnosti, nebude blankosměnkou), nelze toto v žádném případě považovat za komplexní a obsahově zcela dostačující zákonnou úpravu tohoto institutu.

I přes to, jak je též zřejmé z odstavce předchozího, že zákon směnečný a šekový neobsahuje ve svém textu pojem blankosměnka, a neobsahuje tento ani žádný jiný platný zákon České republiky, je tento pojem v teorii i praxi natolik rozšířen, že jakákoliv jiná definice pojmu směnky neúplné, nehotové, jeví se pro účely jejího vědeckého zkoumání nadbytečnou.

Blankosměnka tedy ve své podstatě jest listinou, která zpravidla ještě není směnkou, touto se teprve stát má. Z praktického hlediska lze říci, že nejčastěji dlužník, a to jako výstavce, případně jako blankoakceptant podepíše směnečný formulář a v této nedokonalé, nehotové a pro platnost směnky nedostatečné formě je tento předán majiteli. Současně s tímto úkonem je však majiteli dohodou zřízeno právo vyplnit nevyplněná místa směnky a tak učinit z této nedokonalé blankosměnky směnku platnou, hotovou.⁴¹

⁴⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 2. března 1999, sp. zn. 32 Cdo 2383/98, Soudní judikatura (ASPI, a.s.), číslo vydání 8, ročník 1999, strana 315.

⁴¹ KOTÁSEK, J., K některým praktickým aspektům blankosměnky, BA.- Bulletin advokacie.

Definovat blankosměnku lze tedy jako „vědomě neúplnou listinu, která se má podle dostatečně určité vyjádřené vůle účastníků stát směnkou. Listina přitom musí nést určitý podpis, nejčastěji podpis výstavce nebo příjemce (blankoakceptanta), přičemž tato se následně předává nabyvateli, se kterým se současně uzavírá dohoda o vyplňovacím právu”.⁴²

Obdobně lze blankosměnku definovat jako „listinu, která je záměrně vydána v nehotové formě tím, kdo se na tuto listinu podepsal a kdo při vydání směnky udělí nabyvateli takzvané směnečné právo vyplňovací”⁴³

Nabízí se tedy zcela jistě otázka dodržení zmíněné dohody o vyplňovacím právu stranou věřitele. Z judikatury zcela konkrétně vyplývá, že při jakýchkoliv nesrovnalostech či pochybnostech co do dodržení práva vyplňovacího věřitelem, je na straně dlužníka, aby případně uplatnil řádně a včas důvodné a nepochybné námitky co do prokázání svých rozporujících tvrzení. Důkazní břemeno prokázání kauzálních námitek proti směnečnému platebnímu rozkazu tedy nese žalovaný. Též již dříve uvedený rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 2. března 1999, sp. zn. 32 Cdo 2383/98, dále také usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 31. července 2012, sp. zn. 29 Cdo 2906/2010.⁴⁴

O možnosti použití směnky jako institutu zajištění vzniklé pohledávky v podobě odložené platby, úvěru nebo jiné obdobné finanční služby poskytované nebo přislíbené spotřebiteli věřitelem, v souvislosti s novelou zákona č. 145/2010 Sb., o spotřebitelském úvěru, v platném znění, bylo pojednáno již výše při výkladu zabývajícím se směnkou krycí. Možnost použití blankosměnky jako zajištění v uvedených případech dnes již tedy není možné, respektive jest *contra legem*.

Jak uvedl JUDr. Zdeněk Kovařík ve své knize *Směnka a šek v České republice*, 6. vydání, Praha, C.H. Beck, 2011, 664 s., „cenné papíry procházejí nyní procesem své tzv. dematerializace, kdy fyzicky existující papír se poněkud paradoxně ztrácí a nahrazuje jej záznam v určité evidenci. Jestliže cenný papír sám o sobě je abstrakcí, je určitým symbolem práv do něj vtělených, pak záznam v této evidenci je vlastně symbolem symbolu, tedy abstrakce zvláště vysoká. U směnek je takový postup vyloučen. Směnka musí vždy existovat ve formě listiny”.

⁴² KOTÁSEK, J., K některým praktickým aspektům blankosměnky, BA.- Bulletin advokacie.

⁴³ KOVAŘÍK, Z., Renesance směnky VI. Blankosměnka 1. Pojem blankosměnky, PPP. – Právní praxe v podnikání.

⁴⁴ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 31. července 2012, sp. zn. 29 Cdo 2906/2010, ASPI- Původní nebo upravené texty pro ASPI.

Toto vymezení je dle mého názoru zcela správné a s tímto názorem se bez výhrad ztotožňuji, jakákoliv změna, chceme-li progres co do formy směnečného závazu není jistě na místě a přinesla by zánik směnky v klasické formě jako takové.

Směnka a její listinná forma

Obdobně tak, jak je tomu s obligatorním požadavkem existence kauzy v obecněprávních závazcích, podstatnou a neopomenutelnou náležitostí závazků směnečných je jejich listinná forma. Směnka je tedy bez pochyby cenným papírem, který je, a to absolutně, vázán na svou listinu, nejčastěji papír (nicméně papír pro svou rozšířenost v těchto vztazích není zhmotněním směnky jediným, viz další výklad). Existence listiny jako nositele směnečného závazku je bezpodmínečnou náležitostí existence směnky jako směnky platné. Tato skutečnost vyplývá, mimo jiné, z ustanovení čl. I § 1 odstavec bod 1 zákona směnečného a šekového pokud jde o směnku cizí, též z čl. I § 75 odstavce 1 téhož zákona, pokud půjde o směnku vlastní. Listinu lze na tomto místě spatřovat jako písemně uzavřený závazek s určitou formou, který ve své podstatě zachycuje vlastní text směnky a je podepsán osobou, která takový závazek zakládá. Při definici pojmu listina lze uzavřít, že půjde o jakéhokoliv způsobitelného, relativně stálého nositele předmětného textu. Z judikatury jsou známi případy, kdy za způsobitelného nositele, ztělesnění směnky, tedy listinu, byly uznány případy více než kuriózní. Profesor Švamberg G. ve své knize Naše jednotné směnečné právo, Praha 1941, s. 27, uvádí příklady, kdy jako platná směnka byla uznána směnka napsaná na víku dřevěné krabičky od doutníků a výstavcem tamtéž podepsána.⁴⁵

Ač zákon toto výslovně neuvádí, náležitost formy zachycení směnečného textu je jednou z nepodstatných, ač k zamyšlení vhodných problematik. Mezi tyto nepodstatné náležitosti tedy patří látka, kterou je psáno (například inkoust, tužka, barva, křída a jiné) a též látka, na kterou je psáno (zpravidla papír, možný je ale též pergamen, případně dřevo, tkanivo a jiné).⁴⁶

Se zachováním směnky v listinné formě nepřímo počítá i v budoucnu účinný občanský zákoník č. 89/2012 Sb., v platném znění,

⁴⁵ KOVAŘÍK, Z., Směnka a šek v České republice. 6. Vydání, Praha, C.H. Beck, 2011, 664 s.

⁴⁶ ROUČEK, F., Výklad pojmů. Náležitosti směnky: 2. Náležitosti formy.,
Výklad pojmů- Výklad pojmů ze směnečného práva.

když z dikce ustanovení § 514 a následujících nepřímo vyplývá, že směnka jest cenným papírem vylučujícím svou povahou aplikaci ustanovení o zaknihovaných cenných papírech, případně jakékoliv změny formy tohoto cenného papíru. Této skutečnosti přisvědčuje i fakt, že zákon směnečný a šekový zůstává s účinností občanského zákoníku č. 89/2012 Sb., v platném znění, beze změn a nadále v platnosti.

Naopak listinná forma bude též zcela jistě relativně zachována v případě dálnopisu, telegrafu, či elektronických prostředků, tak jak uvádí občanský zákoník č. 40/1964 Sb., v platném znění, v ustanovení § 40 odstavci 4. Nicméně takové zachycení nepostačí pro účely posuzování směnky jako směnky platné. V případě dálnopisně, telegraficky, případně pomocí elektronických prostředků zachyceného textu směnky nelze uzavřít, že taková směnka platně vznikla, neboť v takovém případě zcela jednoznačně chyběl by jeden ze základních rysů směnky, a to písemná forma konkretizovaná do textu listiny.⁴⁷

Ztělesněním dříve významější, dnes však nikoli opomenuté funkce, jsou takzvané směnečné formuláře. Zejména významější peněžní ústavy tyto používaly a dodnes používají jako záruku kvality, současně tedy splnění všech zákonem stanovených náležitostí, urychlení a neméně též prestiže směnečněprávních závazků spravovaných těmito peněžními ústavami. Směnečné formuláře společně s šekovými (tedy těmi významějšími pro formuláře v této oblasti obecně) jsou dodnes poskytovány peněžními ústavami jako služba klientům.⁴⁸

Jednotlivé druhy směnek

Bez jakékoliv hierarchie právní lze zcela jednoznačně konstatovat, že platné právo České republiky zná pouze dva základní druhy směnek, tedy směnku cizí a směnku vlastní. Definice problematiky s těmito spojené necht' jest obsahem výkladu pozdějšího, nicméně z obecného hlediska lze říci, že směnka cizí hraje v praxi roli poněkud důležitější, kdy toto tvrzení pramení zejména ze skutečnosti její větší oblíbenosti v obchodních vztazích samotných. Důvody lze zcela jistě spatřovat v její vyšší flexibilitě co do vztahů mezi jednotlivými směnečnými účastníky, kdy směnka cizí přináší možnost v budoucnu zavazovat osobu zpočátku směnečnému jednání vůbec nezúčastněnou.

⁴⁷ KOVAŘÍK, Z., Směnka a šek v České republice. 6. Vydání, Praha, C.H. Beck, 2011, 664 s.

⁴⁸ Tamtéž.

Výše uvedené rozlišení jednotlivých druhů směnek však pochopitelně a zcela přirozeně (vzhledem k historickému kontextu definovanému v kapitolách předchozích) není rozhodné jen pro směnečné závazky podléhající režimu platného práva České republiky. Samotné rozlišení směnky cizí a směnky vlastní vyplývá již z Ženevských Úmluv z roku 1930, kdy právě Jednotný zákon směnečný ve svém titulu I. článku 1. pojednává o směnce cizí, dále v titulu II. čl. 75. o směnce vlastní. Jde tedy o rozlišení společné všem zemím evropského kontinentálního práva a nejen těmto.

I. Směnka cizí

Směnka cizí, neboli „*trata*“, jest druhem směnky upraveným v čl. I § 1 zákona směnečného a šekového, kdy zákon výslovně hovoří o této směnce jako o směnce cizí. Již samotný pojem „cizí“ naznačuje určitou skutečnost s tímto směnečným závazkem spojenou, tedy skutečnost předpokládaného přistoupení třetí osoby k původně dvoustranně vzniklému směnečnému závazku.

Směnka cizí tedy není přímým závazkem jejího výstavce zaplatit při splatnosti směnky v místě ve směnce určeném směnečný peníz (tak jak je tomu u směnky vlastní), nicméně jeho příkazem třetí osobě, tedy směnečnému dlužníku (směnečníkovi), aby tento při splatnosti směnky, v místě na směnce určeném, řádnému majiteli směnky (remitentovi) zaplatil směnečný peníz. Výstavce tedy ve své osobě není přímým dlužníkem ze směnky, nicméně dlužníkem nepřímým, jak též vyplývá z čl. I § 9 zákona směnečného a šekového, který stanoví „*výstavce odpovídá za přijetí a zaplacení směnky.*“

Za podstatné náležitosti směnky cizí pak nutno považovat, v souladu s čl. I § 1 zákona směnečného a šekového, následující:

1. označení, že jde o směnku, pojaté do vlastního textu listiny a vyjádřené v jazyku, v kterém je listina sepsána,
2. bezpodmínečný příkaz zaplatit určitou peněžitou sumu,
3. jméno toho, kdo má platit (směnečníka),
4. jméno toho, komu nebo na jehož řad má být placeno,
5. datum vystavení směnky,
6. podpis výstavce.

Pokud by nastala skutečnost, kdy v listině chyběla by jen jedna z výše uvedených náležitostí, nelze tuto listinu považovat za platnou směnku cizí (současně plynoucí z dikce ustanovení čl. I § 2 odstavec 1 zákona směnečného a šekového).

Jako výjimku z tohoto tvrzení nutno uvést okolnost, kdy listina byla by považována za platnou směnku vlastní, když tato obsahovala by určité znaky směny cizí. Pokud by tedy došlo k situaci sloučení některých znaků obou z již zmíněných druhů směnek, nutno následně tyto označit obecně užívaným pojmem „směnky hybridní“.

Zákon směnečný a šekový v ustanovení čl. I § 1 dále uvádí též náležitosti směnky cizí, které možno teoreticky označit za podmíněně podstatné, konkrétně nutno uvést následující:

1. údaj místa, kde má být placeno,
2. místo vstavení směnky,
3. údaj splatnosti.

Nejsou- li totiž výše uvedené náležitosti na směnce uvedeny, lze uzavřít v souladu s ustanovením čl. I § 2 odstavec 2, 3 zákona směnečného a šekového, kdy tento stanoví „o směnce, v níž není údaj splatnosti, platí, že jest splatná na viděnou“, „není- li zvláštní údaje, platí, že místo uvedené u jména směnečnickova je místem platebním a zároveň místem směnečnickova bydliště“. Půjde tedy o takzvanou zákonnou fikci předmětného zákona. Dále až v případě nemožnosti aplikace zmíněných ustanovení pro konkrétní směnku cizí nutno konstatovat skutečnost její neplatnosti.

Listina výše uvedená se tedy stane cenným papírem ve chvíli, a to v souladu s § 5 zákona č. 591/1992 Sb., zákon o cenných papírech, v platném znění, kdy bude tato splňovat všechny výše uvedené, zákonem stanovené náležitosti a současně dojde k jejímu vydání. Vydáním pak pro tyto účely nutno rozumět okamžik, kdy se tato legálním způsobem stane majetkem prvního nabyvatele, nutno doplnit, že s účinky ex tunc k uvedenému datu vystavení.

Jak bylo již tedy uvedeno, zákon směnečný a šekový co do jednotlivých podstatných náležitostí směnky cizí uvádí tyto vcelku stručně, kogentně a výstižně, nicméně i přes tuto skutečnost, tak jak je pro právní vědu jako celek obvyklé,

v praxi objevují se situace, kdy zákon jednoduše nedostačuje. Jako příklad vhodno uvést, což lze též pojmout jako doplnění výkladu týkajícího se podstatných náležitostí směnky, náležitosti směnky obecně, vyplývající z rozhodovací praxe, judikatury soudů České republiky.

Nejvyšší soud České republiky se ve svém rozsudku sp. zn. 29 Cdo 802/2010 ze dne 27. září 2011 vyjádřil k formulaci bezpodmínečného platebního příkazu k zaplacení peněžité sumy ve směnce cizí tak, že „*formulace “za tuto směnku zaplatíte...” je vyjádřením platebního příkazu ve smyslu čl. I § 1 bodu 2. zákona č. 191/1950 Sb., v platném znění*”. Soud zde tedy konstatoval skutečnost souladu s platnou právní úpravou uvedení onoho slovesného výrazu týkajícího se zaplacení směnečné sumy též v jiném než imperativním tvaru.⁴⁹

Vrchní soud v Praze ve svém rozhodnutí sp. zn. 5 Cmo 387/94 ze dne 1. března 1995 vyjádřil se co do vystavení a formy směnky cizí, konkrétně co do údaje směnečníka v takové směnce. Vrchní soud tedy v předmětném rozhodnutí uvedl „*k platnosti směnky cizí není nutné správné označení existujícího směnečníka, postačí, když je na směnce údaj směnečníka připojen. Údaj směnečnicka musí být určitý potud, aby nebylo pochybností o identitě tohoto údaje s podpisem příjemce směnky.*”
50

Nejvyšší soud České republiky vyjádřil se k splatnosti směnky s přesností vyšší než na dny ve svém rozsudku sp. zn. 29 Cdo 2162/2010 ze dne 27. září 2011 tak, že uvedl „*směnka se splatností stanovenou s přesností vyšší než na dny (tj. směnka splatná v určitou hodinu, popř. jinak vymezenou část konkrétního dne), je bez dalšího směnkou neplatnou podle ustanovení čl. I § 33 odstavec 2 zákona č. 191/1950 Sb., zákon směnečný a šekový, v platném znění*”, naopak zde soud konstatoval skutečnost, kdy „*z uvedení časového (orientačního) údaje co do provozní doby uvedeného na směnce u údaje platebního místa směnky (časový interval není součástí doložky o splatnosti směnky, ale bezprostředně navazuje na údaj platebního místa) jednoznačně plyne, že účelem tohoto údaje nebylo omezit splatnost směnky jen na část konkrétního dne (výstavce zjevně uvedený údaj ke splatnosti směnky vůbec*

⁴⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 29 Cdo 802/2010, ze dne 27. září 2011, ASPI- Původní nebo upravené texty pro ASPI.

⁵⁰ Rozhodnutí Vrchního soudu v Praze sp. zn. 5 Cmo 387/94 ze dne 1. března 1995, ASPI- Původní nebo upravené texty pro ASPI.

nevztahoval), nýbrž vymezit dobu, po kterou je možné předložit v platebním místě směnku k placení. Platnost směnky tím proto nemůže být dotčena”.⁵¹

K uvedení data splatnosti směnky též závěr rozsudku Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 29 Cdo 3361/2010 ze dne 30. března 2011, „směnka je neplatná, neobsahuje-li určení konkrétního dne splatnosti, ale jen vymezení konkrétního období, v němž je splatná (např. “do 30. června 2003”)”.⁵²

Vrchní soud v Praze v rozhodnutí sp. zn. 5 Cmo 342/2000 ze dne 24. října 2000 uvedl k údajům remitenta na směnce „základem legitimace k výkonu práv ze směnek, které nebyly převáděny, je údaj jména (obchodního jména, názvu o podobně) remitenta. Další údaje, které tento údaj doprovázejí (adresa, sídlo, rodné číslo, identifikační číslo a jiné), jsou vedlejšími doložkami na směnce a mají význam jen pomocný. Uplatní se jen v případě, kdy sám údaj jména k průkazu legitimace směnečného věřitele nedostačoval, zejména v případě, kdyby se ke směnce hlásilo více osob stejného jména. Nesprávnost těchto vedlejších údajů nemůže činit směnku neplatnou a pokud jméno remitenta ukazuje na zcela konkrétního věřitele, potom taková nesprávnost nemůže ohrozit ani jeho věřitelskou legitimaci”.⁵³

Konečně lze výčet judikatury týkající se formálního posuzování podstatných náležitostí směnky uzavřít nálezem Ústavního soudu České republiky sp. zn. III. ÚS 3660/11-1 ze dne 14. března 2012, kdy tento v reakci na ústavní stížnost, ve které se stěžovatel domáhal zrušení rozsudku Nejvyššího soudu České republiky ze dne 18. srpna 2011 sp. zn. 29 Cdo 5250/2009, uvedl „Ústavní soud sice považuje shodně s teorií směnečného práva za nevhodné přílišné grafické rozdělení textu do jednotlivých rámečků, ale učinit závěr o neplatnosti směnky pouze z těchto důvodů považuje za možné pouze v případě, že se takovým zásahem zcela odstraní- zruší- smysl souvislého směnečného prohlášení a výsledný text ztratí jednoznačný význam. I u tak přísně formalizovaného právního úkonu, jakým je směnka, nelze zcela pustit ze zřetele skutečný obsah touto formou projevené vůle. Závěr dovolacího soudu o neplatnosti směnky z důvodu nesouvislého textu směnečného prohlášení považuje Ústavní soud za formalistický”. Ústavní soud tímto svým nálezem rozhodl o zrušení

⁵¹ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 29 Cdo 2162/2010 ze dne 27. září 2011, ASPI- Původní nebo upravené texty pro ASPI.

⁵² Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 29 Cdo 3361/2010 ze dne 30. března 2011, ASPI- Původní nebo upravené texty pro ASPI.

⁵³ Rozhodnutí Vrchního soudu v Praze sp. zn. 5 Cmo 342/2000 ze dne 24. října 2000, ASPI- Původní nebo upravené texty pro ASPI.

výše uvedeného rozsudku Nejvyššího soudu České republiky a tedy se neztotožnil s právním závěrem Nejvyššího soudu, který tento vyslovil v napadeném rozhodnutí ve věci stěžovatele, že některé údaje na směnce v rámečku znamenají jejich vyloučení z textu listiny. V posuzovaném případě tedy Ústavní soud nedospěl k závěru, že z grafické úpravy listiny je jednoznačné, že rámeček má právě tento význam a vylučuje z textu listiny náležitosti požadované zákonem u směnečné listiny.⁵⁴

Jak bylo již uvedeno, listinu ve které chybí některá z podstatných náležitostí uvedená v čl. I § 1 zákona směnečného a šekového nelze považovat za platnou směnku. Tímto však není dotčeno, tedy nelze vyloučit, že taková listina nebude splňovat náležitosti obecněprávního závazku, respektive jiného právního úkonu ve smyslu § 41a odstavce 1 zákona č. 40/1964 Sb., v platném znění. Bylo již taktéž uvedeno v kapitolách předchozích, že v případě, kdy půjde o takto nedokonalou, neplatnou směnku cizí, lze hovořit o existenci smuvního závazku ve formě poukázky dle § 535 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, v platném znění.

Co do umístění jednotlivých podstatných náležitostí směnky cizí vhodno uvést, že tato problematika je spíše otázkou jistého z praxe vycházejícího úzu, kdy zákon konkrétně nestanoví, v jakém místě v případě konkrétní směnky mají být jednotlivé údaje umístěny. Z logiky předmětné věci však vyplývá, že podstatné obsahové části směnky budou vždy na jejím líci, když lícem směnky bude pak ta strana listu papíru, na které jsou tyto uvedeny.⁵⁵

V textu směnečné listiny zásadní roli hraje, což samo o sobě jest výjimkou z jinak obecně uplatňované zásady, že nezáleží na označení listiny, **slovo směnka**.

V případě směnečného závazku je tedy takové označení v textu listiny podmínkou platnosti této jako směnky. Pokud je tedy jako formální zákonný požadavek uvedeno „v textu listiny“, pak uvedení pojmu „směnka“ jako nadpisu předmětné listiny, nepostačí pro posouzení této směnky jako směnky platné. Samostatný nadpis „směnka“ jistě není na škodu, nicméně takový výraz musí být též současně pojat do vlastního souvislého textu předmětné směnky, příkladně tedy vhodno uvést „Za tuto směnku zaplatím...“. Samozřejmě nebude hrát roli jazyk, ve kterém bude tento slovní pojem zachycen, tedy může jít o jakýkoliv živý, případně jazyk mrtvý,

⁵⁴ Nález Ústavního soudu České republiky sp. zn. III. ÚS 3660/11-1 ze dne 14. března 2012, ASPI- Původní nebo upravené texty pro ASPI.

⁵⁵ KOVAŘÍK, Z., Směnka a šek v České republice. 6. Vydání, Praha, C.H. Beck, 2011, 664 s.

nicméně z podstaty věci a ze souvislostí vyplývá, že směnka musí být vystavena v jednom konkrétním jazyce. Nelze si tedy představit situaci, kdy směnka byla by sepsána více jazyky současně, tedy kdy tyto jazyky by se v ní jakkoliv prolínaly.⁵⁶

Jak bylo nastíněno již výše, též v souvislosti s uváděnou judikaturou, podmínka uvedení **bezpodmínečného příkazu zaplatit** jest další z podstatných náležitostí směnky obecně. Takový platební příkaz musí být zcela jednoznačně uveden bez jakýchkoliv podmínek a jeho platnost nesmí být jakýmkoliv způsobem podmíněna. Podmínka nejen že nesmí být součástí zmíněného platebního příkazu, z podstaty věci vyplývá, že nesmí být tato uvedena ani nikde jinde na směnce. Jakkoliv patrné, či nepatrné porušení této zásady mělo by jistě za následek neplatnost listiny jako směnky. Pokud jde o směnečný peníz, který je samozřejmě součástí platebního příkazu, půjde vždy o plnění v penězích. Tedy nelze si představit situaci, opět pod podmínkou neplatnosti směnky, kdy směnka byla by závazkem jiným, než platebním. Co do měny, která bude ztělesněním peněžitého závazku, ponechává zákon obecně na tomto místě směnečným účastníkům zcela volné pole. Jedinou omezující podmínkou jest požadavek existence měny jako současného, reálně platného zákonného platidla alespoň v jednom státě na světě. Vhodno na tomto místě uvést ustanovení čl. I § 41 odstavce 1 zákona směnečného a šekového „*Zní- li směnka na měnu, která není v oběhu v platením místě, lze směnečný peníz zaplatit v tuzemské měně podle hodnoty, kterou má v den splatnosti. Prodlévá- li dlužník placením, může majitel volit, zda má být směnečný peníz zaplacen v tuzemské měně podle kursu v den splatnosti nebo podle kursu v den platební*” z něhož lze jednoznačně dovodit snahu zákona a překonání případných překážek v podobě platných předpisů devizových. Tímto však není dotčen čl. I § 41 odstavec 2 směnečného a šekového, který stanoví oprávnění výstavce ustanovit ve směnce kurs hodnoty cizí měny, který má následně sloužit k předmětnému přepočtu a který bude mít při placení přednost před vydávaným kurzovním lístkem. Samotné vyjádření měny ve směnce je pak přemětem mnoha možných formátů a to ať už mezinárodně uznávaných zkratek, případně doslovného pojmenování měny. Tedy v úvahu přichází jak „korun českých”, „Kč”, případně „CZK”, pokud půjde o vyjádření směnečné sumy v českých korunách. Z dikce ustanovení čl. I § 6 odstavce 1 zákona směnečného a šekového pak jednoznačně vyplývá, že při konfliktu směnečné sumy vyjádřené slovy a zároveň

⁵⁶ KOVAŘÍK, Z., Směnka a šek v České republice. 6. Vydání, Praha, C.H. Beck, 2011, 664 s.

číslky na konkrétní směnce, platí směnečná suma vyjádřená slovy, tedy má přednost. Obdobně z dikce ustanovení čl. I § 6 odstavce 2 téhož zákona vyplývá, že při mnohosti vyjádření směnečné sumy slovy a čísly na konkrétní směnce a současně při neshodě těchto údajů platí vyjádřená suma nejmenší. Konečně co do úročení směnečné sumy mající svůj původ ve směnečném závazku lze stručně konstatovat, že zákon směnečný a šekový toto připouští, nicméně pouze u směnek splatných na viděnou a u směnek splatných na určitý čas po viděné. Důvody pro takové zákonné zakotvení jsou jistě více než praktické, když právě u těchto směnek nelze, jako u jediných z zákonem připuštěných druhů směnek co do splatnosti těchto, předem s určitostí říci, kdy nastane jejich splatnost.⁵⁷

Jméno směnečníka, trasáta jest dalším z podstatných náležitostí směnky cizí. Směnečník jest účastníkem pro směnku cizí zcela nepostradatelným, když právě k tomuto směřuje příkaz výstavce k zaplacení směnečné sumy. Směnečník pak vstupuje do role směnečného účastníka podstatně latentního, relativního, kdy právě právním úkonem jím učiněným stane se tento přímým dlužníkem ze směnky. Zmíněným právním úkonem není právní úkon jiný, než akceptace, přijetí směnky. Problematiku přijetí směnky cizí upravuje zákon směnečný a šekový v čl. I oddíl třetí § 21 a následující. Jak vyplývá též z čl. I § 21 zmíněného zákona, směnku může platně přijmout, akceptovat pouze ve směnce uvedený směnečník, není-li ho, nelze směnku vůbec akceptovat. Tím samozřejmě nebudou dotčeny vztahy mezi výstavcem směnečnými věřiteli vyplývající z čl. I § 9 odstavec 1, 2 zákona směnečného a šekového, který stanoví „*Výstavce odpovídá za přijetí a zaplacení směnky.*“, „*Svou odpovědnost za přijetí může výstavce vyloučit; každá doložka, kterou vyloučí svou odpovědnost za zaplacení platí za nenapsanou.*“. Z dikce uvedených ustanovení lze zcela nepochybně dovodit platnost směnky cizí jako směnečného závazku, tedy jako cenného papíru i bez předpokládané akceptace směnky cizí směnečníkem. Směnečníka lze samozřejmě na směnce označit v tom nejužším možném slovasmyslu, tedy jménem a příjmením, zákon směnečný a šekový nijak obsírněji uvedení tohoto neuvádí, lze tedy údaj směnečníka konkretizovat též o adresu jeho bydliště, případně rodné číslo. Co do obsírnější konkrétnosti směnečného dlužníka, směnečníka, na směnce lze uvést, a to v případě uvedení adresy bydliště u tohoto,

⁵⁷ KOVAŘÍK, Z., Směnka a šek v České republice. 6. Vydání, Praha, C.H. Beck, 2011, 664 s.

ustanovení čl. I § 2 odstavce 3 zákona směnečného a šekového, které stanoví „*Není-li zvláštního údaje, platí, že místo uvedené u jména směnečnickova je místem platebním a zároveň místem směnečnickova bydliště.*“, z čehož je patrný jistý důsledek uvedení takového údaje v podobě právě zákonné fikce zmíněného zákonného ustanovení.

Co do konkretizace směnečníka v podobě uvedení rodného čísla tohoto lze dle mého názoru konstatovat, a to s ohledem na již dříve zmíněné rozhodnutí Vrchního soudu v Praze sp. zn. 5 Cmo 342/2000 ze dne 24. října 2000, že právě takový údaj bude sloužit spíše jako doložka vedlejší s významem pro vlastní směnečný vztah relativně pomocný.⁵⁸ Platnosti směnky by jistě, z logiky věci, nevadil též směnečník uvedený na směnce nesprávným, či neúplným jménem, ba dokonce směnečník vymyšlený. Opět v takovém případě platí již zmíněné, že bez akceptu, přijetí směnky, není směnečníka, pouze nepřímého směnečného dlužníka v podobě výstavce směnky.⁵⁹

Jméno remiteta. Zákon směnečný a šekový v čl. I § 1 bod 6. uvádí jako další podstatný údaj obsahu směnky „*jméno toho, komu nabo na jehož řad má být placeno*“. Z dikce tohoto ustanovení je více než patrné, že zákon počítá s formou směnky cizí v podobě buď *rekta* papíru (tedy cenného papíru na jméno, nebo v podobě *ordre* papíru (tedy cenného papíru na řad). Jakákoliv jiná forma směnky cizí je nepřípustná a nebude mít za následek ničehož jiného, než neplatnost směnky jako cenného papíru. Nelze si tedy představit jako platnou směnku cizí na doručitele a to z důvodu právě neuvedení směnečného věřitele na takové směnce, a tedy porušení zákonem požadovaných obsahových náležitostí platné směnky cizí. Obecně je tedy remitentem osoba směnečného věřitele, který je současně majitelem směnky cizí a tedy legitimován k výkonu práv ze směnky a k dalším dispozicím se směnkou.

Údaj remitenta ve své podstatě opět vyžaduje určitou konkrétnost tohoto co do odstranění jakýchkoliv pochyb o osobě oprávněného věřitele ze směnky. Vhodno na tomto místě uvést již dříve zmíněné rozhodnutí Vrchního soudu v Praze

sp. zn. 5 Cmo 342/2000 ze dne 24. října 2000 a z něho plynoucí závěry týkající se uvedení osoby směnečného věřitele na směnce.⁶⁰ Jak stanoví zákon směnečný a šekový v čl. I § 3 odstavec 1, směnka může znít též na vlastní řad výstavce. Půjde tedy o situaci, kdy výstavce určí jako směnečného věřitele, remitenta, sám sebe.

⁵⁸ Rozhodnutí Vrchního soudu v Praze sp. zn. 5 Cmo 342/2000 ze dne 24. října 2000, ASPI- Původní nebo upravené texty pro ASPI.

⁵⁹ KOVAŘÍK, Z., Směnka a šek v České republice. 6. Vydání, Praha, C.H. Beck, 2011, 664 s.

⁶⁰ Tamtéž.

Co do požadavku konkrétnosti uvedení remitenta na takové směnce, tedy směnce znějící na vlastní řad výstavce, vhodno uvést rozsudek Nejvyššího soudu České republiky č.j 29 Odo 262/2006 ze dne 26. července 2007, ve kterém zmíněný soud vyjádřil se ve smyslu právě směnky cizí znějící na vlastní řad výstavce a v této uvedeném údaji remitenta. „*Směnka cizí, obsahující označení remitenta pouze údajem „na vlastní řad”, je neplatná.*” Nejvyšší soud České republiky v předmětném sporu zamítl dovolání žalobce, když vyslovil závěr, že dovolateli se nezdařilo zpochybnit správnost právního posouzení odvolacího soudu. Jinými slovy zde Nejvyšší soud potvrdil právní stanovisko soudů první a druhé instance když uvedl, že směnka je neplatná, pokud tato neobsahuje jméno toho, komu nebo na jehož řad má být placeno, když údaj „na řad vlastní”, bez určitější specifikace remitenta, nesplňuje „podstatnou náležitost” směnky cizí vyžadovanou zákonem směnečným a šekovým.⁶¹

Z ustanovení čl. I § 3 odstavce 2 zákona směnečného a šekového, které stanoví „*Ve směnce může být udán jako směnečník sám výstavce.*”, vyplývá, že v tomto případě „zastřená směnka vlatstní” je též další z možných alternativ co do směnečného věřitele ze směnky cizí.

Datum vystavení směnky. V kontextu zmiňovaných podstatných náležitostí směnky cizí může se zdát náležitost data vystavení směnky za tu méně podstatnou. Však jak pojednáno bylo již dříve, takové datum, ač nemusí ve své podstatě odpovídat skutečnosti, což bude předmětem výkladu pozdějšího, je důležité z několika hledisek, lze zde uvést ať už úročení směnečné sumy ve směnce uvedené, v souladu s čl. I § 5 odstavcem 1 zákona směnečného a šekového, právě od data vystavení směnky, tak i samotný význam tohoto data pro běh roční lhůty pro předložení lhůtní vistasměnky, vyplývající z čl. I § 23 odstavce 1 uvedeného zákona. Bylo pojednáno tedy, že datum vystavení nemusí reálně odpovídat skutečnosti, nicméně datum vystavení směnky musí být datem reálně též možným, tedy logickým. Nepřichází v úvahu uvedení data vystavení směnky pozdějšího, než je datum její splatnosti, nepřichází též v úvahu uvedení data vystavení směnky pozdějšího, než je datum případného úmrtí výstavce.⁶²

Podpis výstavce. Zcela jednoduše lze konstatovat, že podpis výstavce směnky cizí jest jednou z nejpodstatnějších náležitostí této směnky. Bez takového podpisu

⁶¹ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky č.j 29 Odo 262/2006

ze dne 26. července 2007, ASPI- Původní nebo upravené texty pro ASPI.

⁶² KOVARÍK, Z., Směnka a šek v České republice. 6. Vydání, Praha, C.H. Beck, 2011, 664 s.

nešlo by zcela jistě o směnečný závazek platný a tedy kohokoliv zavazující. Předmětem bližšího a konkrétního zkoumání pak bude pravost takového podpisu v případě soudního sporu o zaplacení směnky a s ní spojených pochybností, korektně uvedeno námitek žalovaného co do pravosti tohoto.

Občanský soudní řád č. 99/1963 Sb., v platném znění, poskytuje samozřejmě širší škálu možných důkazních prostředků co do prokázání pravosti jednotlivých podpisů na směnce, nicméně důkazním prostředkem pro tuto oblast stěžejním bude jistě ustanovení znalce soudem a tomuto následující předmětný znalecký posudek v souladu s § 127 uvedeného zákonného předpisu.

Údaj místa splatnosti je pak další z, pro vlastní směnečný vztah, podstatných náležitostí, kdy právě z tohoto údaje je zřejmé, kde, tedy v jakém místě, má dojít při splatnosti směnky k předložení této, současně a následně samozřejmě k zaplacení směnečné sumy ve směnce uvedené. Údaj místa splatnosti bude též zásadní pro zřízení protestu a konečně i k uplatnění postihových práv ze směnky.⁶³ Z tohoto je zřejmé, že právě údaj splatnosti směnky musí být na směnce uveden dostatečně učitě a konkrétně. Zákon směnečný a šekový, jak již bylo pojednáno výše, připouští absenci údaje místa splatnosti na směnce pouze v jediném případě, a to v souvislosti se zákonnou fikcí tohoto, vyjádřenou v uvedeném zákoně čl. I § 2 odstavcem 3.

Pokud by tedy došlo k situaci neuvedení údaje místa splatnosti na směnce a současně též neuvedení, v terminologii této práce, pomocného údaje co do bydliště směnečníka, nelze jistě takovou směnku považovat za platnou. Z logiky materie dále jednoznačně vyplývá, že údaj místa splatnosti může být na směnce uveden pouze jeden, a to pod podmínkou platnosti takové směnky. Byla by jistě zcela kontraproduktivní, neurčitá až zmatečná, současně proti zásadám směnečného práva, právě mnohost údaje platebních míst na směnce. K této problematice vyjádřil se též Ústavní soud ve svém usnesení sp. zn. III. ÚS 2038/10- 1 ze dne 11. září 2012, když zamítl ústavní stížnost stěžovatele pro její zjevnou neopodstatněnost a současně potvrdil názor soudů první a druhého stupně v předmětné věci. Tedy Nejvyšší soud v

rozsudku sp. zn. 29 Cdo 2352/2008 ze dne 31. března 2010 uvedl *„Nezbytnou náležitostí směnky vlastní je údaj místa, kde má být placeno, když její výstavce se právě v platebním místě zavazuje směnku zaplatit a věřitel má právo jen v tomto platebním místě na dlužníkovi plnění podle směnky požadovat. Platební místo je tak*

⁶³ KOVAŘÍK, Z., Směnka a šek v České republice. 6. Vydání, Praha, C.H. Beck, 2011, 664 s.

místem, kde má být směnka při splatnosti k placení předložena a případně také pro neplacení protestována. Přitom údaje o místu, kde má být placeno, nesmí být rozporné, a nelze akceptovat ani uvedení místa placení způsobem alternativním.

V takových případech by totiž nebylo možno jednoznačně a bez jakýchkoliv pochybností určit, kde (v jakém místě) má výstavce směnky vlastní povinnost plnit a majitel takové směnky právo plnění vyžadovat. K naplnění požadavku určitosti údaje platebního místa postačí, je-li platební místo na směnce vyznačeno alespoň s přesností obce nebo města. Je-li určeno, u koho se má směnka zaplatit, komu se má k placení předložit, tedy u koho je splatná, je tím obvykle i určeno platební místo směnky.

Je-li však na směnce údaj platebního místa a ještě domicil, nesmí jít o údaje rozporné.”^{64 65} I přes skutečnost, že v uvedeném sporu jednalo se o směnku vlastní, pro účely co možná nejpřesnější definice údaje místa splatnosti, a to i pro účely směnky cizí, takový případ jako názorný jistě postačí. K zamyšlení může se jako vhodný však zdát závěr zmíněné judikatury týkající se údaje místa splatnosti směnky co do přesnosti obce nebo města, a to jako údaje místa splatnosti pro účely směnečného vztahu postačujícího. Tento závěr, ač je i všeobecně přijímán jako korektní (lze tedy uvést například Kovařík, Z., Směnka a šek v České republice.

6. Vydání, Praha, C.H. Beck, 2011, 664 s.), může s sebou přinést určité komplikace. Lze si zcela jednoduše představit situaci, kdy směnka bez jakéhokoliv bližšího určení ať už domicilu směnečníka, případně místa platebního, bude jako údaj splatnosti této obsahovat pouze město, řekněme například hlavní město Praha. Je nasnadě poté uzavřít, že i přes zákonnou platnost této směnky, tedy tato splňuje všechny zákonem požadované náležitosti, bude jistě prakticky a reálně nemožné takové platební místo na území hlavního města Prahy, osobami, které do směnečného vztahu vztoupili až později, například jako intervenieti, s určitostí rozpoznat. S jistou mírou pochyb mi však nezbyvá, než se k výše uvedenému závěru ať už judikatury, případně literatury přiklonit, a to s ohledem na situaci, kdy naopak jako místo splatnosti směnky jistě postačí uvedení obecného názvu vesnice čítající desítky obyvatel. Je tedy zcela zřejmé, že určit hranici, kdy uvedení názvu města, vesnice postačí a naopak, kdy pro účely směnečného vztahu takové uvedení vhodné není, je zcela jistě nemožné.

⁶⁴ Usnesení Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 2038/10- 1 ze dne 11. září 2012, ASPI- Původní nebo upravené texty pro ASPI.

⁶⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Cdo 2352/2008 ze dne 31. března 2010, ASPI- Původní nebo upravené texty pro ASPI.

Praxe se tedy přiklonila k závěru pro směnečné vztahy nejschůdnějšímu. Jistě, z mého pohledu, vhodnou poznámkou na tomto místě může se zdát konstatování skutečnosti, kdy změna předmětného zákona, tedy zákona směnečného a šekového, co do konkretizace místa splatnosti směnky v podobě obligatorního uvádění ucelené adresy, byla by jistě na místě.

Místo vystavení směnky. Jak bylo řečeno již v souvislosti s datem vystavení směnky, ani tento údaj nemusí odpovídat skutečnosti. Nutností však jistě bude, aby takový údaj byl reálně a logicky možný. Místo vystavení směnky bude zejména rozhodné pro určení právního režimu, kterému směnka s určitým místem vystavení, právě s ohledem na takové místo vystavení, podléhá, viz. ustanovení čl. I § 92, 94 a 95 zákona směnečného a šekového. V souvislosti s místem vystavení lze v zákoně opět vyhledat určitou zákonnou fikci, a to v případě, tak jak uvádí zákon směnečný a šekový v čl. I § 2 odstavec 4, „*Není-li ve směnce udáno místo vystavení, platí, že byla vystavena v místě uvedeném u jména výstavce.*” Jde tedy, opětovně uvedeno, o jednu z podmíněně podstatných náležitostí směnky, kdy v případě jejich absence, nemá tato za následek neplatnost směnky jako cenného papíru.

Kogentnost zákona směnečného a šekového určuje zcela jednoznačně povahu směnečněprávních vztahů a jejich absolutní odlišnost od jiných institutů platného právního řádu. Lze tedy s určitostí říci, že při naplnění podstatných náležitostí předpokládaných předmětným zákonem, v konkrétním případě směnky, též uvedených v kapitole této, nelze jakkoliv zpochybňovat platnost takové směnky jako cenného papíru.

II. Směnka vlastní

Směnka vlastní jest druhem směnky upraveným v čl. I § 75 a následujících zákona směnečného a šekového .

Směnka vlastní je přímým závazkem jejího výstavce zaplatit při splatnosti směnky v místě ve směnce určeném směnečný peníz. Představuje tedy tu nejjednodušší formu směnečného závazku, přičemž tento fakt stál zajisté za rozvojem směnek jako celku ve svém historickém kontextu, tak jak bylo pojednáno v kapitole 1. této práce. Směnka vlastní může též (tak jak bylo uvedeno v souvislosti se směnkou cizí) ztělesňovat podobu *ordre* papíru, tedy cenného papíru na řad, případně

rekta papíru, tedy cenného papíru na jméno. Toto tvrzení lze zcela jednoznačně opřít o zákonné ustanovení čl. I § 75 zákona směnečného a šekového, které stanoví jako jednu z podstatných náležitostí směnky vlastní právě „*jméno toho, komu nebo na jehož řad má být placeno*”.

Postavení výstavce směnky vlastní lze definovat zcela jednoduše, a to jako přímého směnečného dlužníka. Uzavření směnečného vztahu je tedy v případě směnky vlastní završeno již podpisem první a jediné osoby na takové směnce, tedy výstavce a současně směnečného dlužníka.

Jako podstatné náležitosti směnky vlastní pak nutno uvést, a to v souladu s čl. I § 75 zákona směnečného a šekového, následující:

1. označení, že jde o směnku, pojaté do vlastního textu listiny a vyjádřené v jazyku, v kterém je listina sepsána,
2. bezpodmínečný slib zaplatit určitou peněžitou sumu,
3. jméno toho, komu nebo na jehož řad má být placeno,
4. datum vystavení směnky,
5. podpis výstavce.

Zákon směnečný a šekový v ustanovení čl. I § 75 dále uvádí též náležitosti směnky vlastní, které možno, teoreticky, a to vzhledem k ustanovení čl. I § 76 odstavce 2, 3, 4 téhož zákona, obsahující zákonnou fikci při absenci těchto údajů ve směnce, označit za podmíněně podstatné, konkrétně nutno uvést následující:

1. údaj místa, kde má být placeno,
2. místo vystavení směnky,
3. údaj splatnosti.

Zákon směnečný a šekový tedy v ustanovení čl. I § 76 odstavci 2, 3, 4 uvádí „*O vlastní směnce, v níž není údaj splatnosti, platí, že je splatná na viděnou.*”, „*Není-li zvláštního údaje, platí, že místo vystavení směnky je místem platebním a zároveň místem výstavcova bydliště.*”, „*Není-li ve vlastní směnce udáno místo vystavení, platí, že byla vystavena v místě, uvedeném u jména výstavce.*” Opět tedy, jak tomu je současně též u směnky cizí (konstatováno dříve), jde o zákonné fikce, které zajišťují

platnost směnky v případě opomenutí podmíněně podstatných náležitostí, a to opomenutí ať už úmyslného, či nikoliv.

K jednotlivým náležitostem směnky vlastní vhodno uvést, že pro tyto platí obdobně skutečnosti poukázané v části této práce zabývající se směnkou cizí, bylo by tedy více než nadbytečné tyto skutečnosti, současně s jejich konkrétním odůvodňováním a definováním předmětných, s nimi spojených, problematik, v části této, týkající se směnky vlastní, uvádět opětovně.

Dělení směnek dle časového hlediska

Z dikce ustanovení čl. I § 33 odstavce 2 zákona směnečného a šekového, který stanoví „*Směnky s jinou dobou splatnosti nebo se splatností postupnou jsou neplatné.*” vyplývá, že předmětný zákonný předpis obligatorně určí druhy směnek co do jejich splatnosti, a to konkrétně, jak tento taxativně uvádí, pod podmínkou jejich neplatnosti. Zmíněné zákonné ustanovení tedy zcela jednoznačně rozvíjí ustanovení čl. I § 33 odstavce 1 téhož zákonného předpisu, ve kterém lze dohledat zmíněné taxativní vymezení splatnosti směnek. Zákon tedy konkrétně uvádí „*Směnka může být vystavena: na viděnou, na určitý čas po viděné, na určitý čas po datu vystavení, na určitý den.*”

Splatnost směnky je tak předmětnou materií oddílu pátého zákona směnečného a šekového, tedy čl. I § 33 až 37 tohoto zákonného předpisu, kde právě jednotlivé, výše uvedené druhy splatnosti směnky jsou blíže konkretizovány.

Pro úplnost výkladu nutno dodat, tak jak bylo avizováno již v kapitolách předchozích a současně jak uvádí čl. I § 2 odstavec 2 zákona směnečného a šekového, že při absenci údaje splatnosti ve směnce nezpůsobí tato absence její neplatnost, však zde platí zákonná fikce zmíněného zákoného ustanovení o splatnoti takové směnky na viděnou.

I. Směnka na viděnou (vistasměnka)

Směnka splatná na viděnou (vistasměnka) jest směnkou, jak je patrné z jejího označení, u které není předem znám konkrétní den splatnosti, přičemž tento den nastane, tak jak uvádí zákon směnečný a šekový v čl. I § 34 odstavci 1, ke dni jejího

předložení příslušnému dlužníku, směnečníkovi, oprávněným věřitelem, remitentem, tedy majitelem směny.

Formálně tedy lze vistasměnku vystavit buď výslovně, a to s uvedením formulace slovního spojení „na viděnou” nebo obdobným výrazem, například „a vista”, případně zmíněnou zákonnou fikcí, kdy při absenci tohoto údaje se taková směnka konkludentně takovou vistasměnkou stává a lze ji tedy označit za absenční vistasměnku.⁶⁶

Skutečnost, že zákon směnečný a šekový výslovně neupravuje formulaci doložky stanovující splatnost směny na viděnou, a to ani příkladmo, nahrává určitým spekulacím, nicméně lze uzavřít, že v podstatě jakékoliv uvedení takové formulace ve směnce, které nebude vzbuzovat pochyb o splatnosti takové směny na viděnou, a to jednoznačně, bude v souladu s předmětným zákonným předpisem a takovou směnku lze považovat za směnku platnou. Příkladmo lze tedy uvést jako formulace možné, ne- li vhodné „na viděnou”, „a vista”, „vistasměnka”, „při předložení”, „po předložení směny”, „na požádání” a podobně.

Výše uvedené tvrzení lze podpořit závěrem obsaženým v rozhodnutí Vrchního soudu v Praze č.j. 5 Cmo 584/96 ze dne 23. února 1998, ve kterém se Vrchní soud v Praze vyjádřil co do mnohosti uvedení splatnosti předmětné směny, konkrétně v této byla uvedena splatnost směny v podobě formulace „vistasměnka” a současně byl v této uveden konkrétní den splatnosti. Vrchní soud v Praze správně uzavřel, a to s ohledem na čl. I § 33 odstavec 2 zákona směnečného a šekového, že v takovém případě nemůže se vůbec jednat o směnku platnou, nicméně, pro tuto materii rozhodně, vyjádřil se též ve smyslu, že formulace „vistasměnka” jest formulací zcela v souladu s právním řádem, a taková formulace za následek nemá ničehož jiného, než nutnost posuzování takové směny jako směny splatné na viděnou. Konkrétně lze tedy citovat závěr zmíněného rozhodnutí takto: *„Údaj „VISTA směnka” jako součást směnečného prohlášení znamená, že jde o směnku splatnou na viděnou. Obsahuje- li však směnečné prohlášení nad to ještě označení určitého dne splatnosti, jde o dva nazájem se vylučující údaje o splatnosti směny a taková směnka je proto neplatná pro neurčitě stanovenou splatnost.”*⁶⁷

⁶⁶ CHALUPA, R., Zákon směnečný a šekový. Komentář. Směnka cizí. Splatnost směny. § 33. ASPI- Původní nebo upravené texty ASPI.

⁶⁷ Rozhodnutí Vrchního soudu v Praze č.j 5 Cmo 584/96 ze dne 23. února 1998. Právní rozhledy, číslo svazku 12, ročník 1998, strana 636.

S problematikou splatnosti směnky na viděnou souvisí dvě základní otázky, tedy zda může věřitel směnku předložit k placení okamžitě po jejím vydání, emisi? A pokud je toto možné, zda může se proti tomuto jednání věřitel nějak účinně bránit? Dále opačná situace, kdy věřitel posečkává s předložením směnky neúměrně dlouhou dobu a tím přivádí dlužníka do situace nepřetržité nejistoty související s možností předložení takové směnky až po mnoha letech? ⁶⁸

Na obě vznesené otázky má zákon směnečný a šekový celkem jednoznačné odpovědi, respektive možnosti úpravy a předcházení takovým situacím ze strany účastníků směnečných vztahů. Co do první otázky, tedy relativní možnosti předložení směnky k placení okamžitě po jejím vystavení, lze konstatovat, že předmětný, výše uvedený zákonný předpis tuto možnost skutečně připouští, tedy dlužník může se dostat do tíživé situace platební neschopnosti v souvislosti s takovým jednáním věřitele. ⁶⁹ Zároveň však připouští, a zde je na účastnících směnečných vztahů, aby takové zanesení do textu směnky uvážili, aby výstavce doložkou ve směnce stanovil, že směnka na viděnou nesmí být předložena k placení před určitým dnem, konkrétně čl. I § 34 odstavec 2 zákona směnečného a šekového, který stanoví „*Výstavce může ve směnce ustanovit, že směnka na viděnou nesmí být předložena k placení před určitým dnem...*” Lze tedy situaci okamžitého předložení směnky k placení vcelku jednoduše předejít.

Co do odpovědi na druhou z výše vznesených otázek nutno uvést, že i zde předmětný zákonný předpis uvádí celkem jednoznačné řešení, a to v čl. I § 34 odstavec 1 zákona směnečného a šekového, který stanoví „*Směnka na viděnou je splatná při předložení. Musí být předložena k placení do jednoho roku od data vystavení. Výstavce může tuto lhůtu zkrátit nebo určit lhůtu delší. Indosanti mohou tyto lhůty zkrátit.*” Je tedy zřejmé, že zákon předchází situacím neúměrného posečkávání s předložením směnky vcelku jednoznačně a efektivně.

Otázkou na tomto místě vcelku příhodnou pak může být, jaké bude postavení jednotlivých směnečných účastníků po marném uplynutím lhůty k předložení směnky, a to ať už lhůty zákonné, případně lhůty ve směnce výstavcem modifikované, tak jak bylo uvedeno výše? Odpověď lze částečně dohledat v ustanovení čl. I § 53 odstavec 1 zákona směnečného a šekového, který stanoví „*Změškáním lhůt stanovených k*

⁶⁸ VEČERKOVÁ, E., K určení splatnosti směnky cizí a vlastní,

DaP. – Daně a právo v praxi (Wolters Kluwer ČR, a.s.).

⁶⁹ Tamtéž.

předložení směnky na viděnou nebo na určitý čas po viděné... ztrácí majitel svá práva proti indosantům, výstavci a všem ostatním osobám směnečně zavázaným vyjma příjemce.”, nicméně nepůjde o odpověď na vznesenou otázku zcela komplexní. Nutno tedy dodat, tak jak Nejvyšší soud České republiky uvedl ve svém rozsudku sp. zn. 29 Cdo 806/2010 ze dne 25. ledna 2012, „*Majitel směnky vlastní, splatné na viděnou, se může úspěšně domáhat jejího zaplacení vůči směnečnému rukojmímu i tehdy, nebyla-li ve lhůtě jednoho roku od data vystavení předložena výstavci k placení.*”⁷⁰, že příjemce nebude jedinou osobou směnečně zavázanou, na které může majitel směnky požadovat její zaplacení. Za tuto nutno považovat též osobu směnečného rukojmího. Nejvyšší soud České republiky v odůvodnění zmíněného rozsudku uvedl, že z dikce ustanovení čl. I § 32 odstavce 1 zákona směnečného a šekového vyplývá, že „*Směnečný rukojmí je vázán jako ten, za koho se zaručil.*”, tudíž lze na směnečného rukojmího aplikovat též postavení příjemce směnky ve smyslu čl. I § 53 odstavce 1 zmíněného zákonného předpisu a to bez ohledu na skutečnost, zda byla směnka směnečnému rukojmímu předložena, či nikoliv. Směnečný rukojmí je v postavení osoby, jemuž se směnka k placení nepředkládá, tudíž nemůže ani takové případné předložení směnky na viděnou založit splatnost této směnky. Skutečnost tedy, že vistasměnka není k placení směnečnému dlužníku, ani směnečnému rukojmímu v zákonem uvedné, podpůrné roční lhůtě předložena, nezakládá, a to v souvislosti s výše uvedenými zákonnými ustanoveními, ztrátu práv majitele směnky vůči přímým dlužníkům ze směnky (výstavce a rukojmí za výstavce), ba naopak se marným uplynutím takové lhůty stane právo ze směnky splatným.⁷¹ Tento závěr vychází z logiky předmětného zákona a též je na místě pro každého takového přímého dlužníka ze směnky, s ohledem na jeho jistotu související s nejzašší splatností směnky a též s vědomím počátku běhu promlčecí lhůty k uplatnění práv z takové směnky.

Jako rozhodnutí, které má po právní stránce a současně pro materii splatnosti vistasměnky zásadní význam, nutno uvést rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 29 Cdo 1937/2000 ze dne 19. prosince 2001, ve kterém se Nejvyšší soud České republiky vyjádřil co do splatnosti vistasměnky následovně

⁷⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 29 Cdo 806/2010 ze dne 25. ledna 2012, Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek NS, číslo vydání 6, ročník 2012, strana 807.

⁷¹ Tamtéž.

*„Právní následky předložení směnky k placení vůči přímému směnečnému dlužníkovi nastávají i doručením směnečného platebního rozkazu se stejnopisem směnečné žaloby tomuto dlužníku.“*⁷² Vhodno doplnit, že v uváděném případě šlo o směnku, jejíž zákonná, podpůrná roční lhůta k předložení k placení již uplynula.

S ohledem na ustanovení čl. I § 53 odstavec 1 zákona směnečného a šekového, též s ohledem na skutečnosti poukazované výše, lze konstatovat, že zmeškáním lhůt stanovených k protestaci pro nepřijetí nebo pro neplacení, práva proti nepřímým dlužníkům zanikají, nezanikají však práva věřitele vůči dlužníkům přímým. Rozdílně tedy od dlužníka nepřímého, vůči němuž lze vykonat práva plynoucí pro věřitele ze směnky zásadně až po uskutečnění takzvaných zachovávacích úkonů, tedy předložení směnky k placení, případně zřízení protestu pro neplacení, lze vůči dlužníkům přímým právo ze směnky uplatnit bezprostředně bez splnění dalších povinností ze strany věřitele.

II. Směnka na určitý čas po viděné (lhůtní vistasměnka)

Takzvaná lhůtní vistasměnka tedy, tak jak uvádí zákon směnečný a šekový, jest další ze zákonem taxativně uvedených smenek co do údaje splatnosti těchto. Směnka splatná na určitý čas po viděné je tedy směnkou, jejíž splatnost nastane ve lhůtě, která ze směnky zcela jasně vyplývá, nicméně není předem znám její počátek.

Pokud půjde o směnku cizí (*tratu*) s datem splatnosti této na určitý čas po viděné, počíná běh lhůty splatnosti vždy od data přijetí směnky, které, v souladu s čl. I § 25 odstavce 2 zákona směnečného a šekového, musí být datováno dnem, kterého se stalo, a to právě z důvodu jistoty ohledně splatnosti směnky. Výjimku zákon v tomto ustanovení uvádí pro případ, že majitel směnky bude po směnečníku žádat, aby jako datum přijetí byl uveden datum předložení směnky, pak byl by uveden jako datum přijetí právě datum předložení směnky. Při neochotě směnečníka přijmout směnku, též přijetí směnky v souladu s čl. I § 21 a následující zákona směnečného a šekového, musel by poté takový majitel směnky vykonat, a to prostřednictvím veřejné listiny, postih pro nepřijetí v souladu s čl. I § 44 odstavec 2 předmětného zákonného předpisu. Lhůta splatnosti takové směnky počala by poté

⁷² Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 29 Cdo 1937/2000 ze dne 19. prosince 2001, Soudní judikatura (ASPI, a.s.), číslo vydání 2, ročník 2002, strana 156.

běžet, v souladu s čl. I § 35 odstavec 1 zmíněného zákonného předpisu, od data tohoto protestu.

V souvislosti se směnkou vlastní splatnou na určitý čas po vidění pak na místě jest uvést, že splatnost takové směnky nastane, v souladu s čl. I § 78 odstavec 2 zákona směnečného a šekového, uplynutím lhůty splatnosti, a to od data ve směnce uvedené vidění. Majitel takové směnky musí, ve lhůtě zákonem stanovené k přijetí směnky cizí (pokud nebyla výstavcem modifikována, pak jde o lhůtu jednoho roku), předložit tuto výstavci k vidění, který následně takovou viděnou ve směnce potvrdí svým podpisem, společně s uvedením rozhodného data. Odepře-li však výstavce směnky tuto viděnou potvrdit a datovat, pak nutno zajistit takové jednání výstavce směnečným protestem v souladu s čl. I § 25 odstavcem 2 zákona směnečného a šekového. Splatnost směnky se pak řídí datem tohoto protestu, v souladu s čl. I § 35 odstavcem 1 zákona směnečného a šekového.

Pokud by došlo majitelem směnky k opomenutí protestu, pak se pro tento případ uplatní zákonná fikce, tedy že směnka vlastní byla vidována (v případě směnky vlastní), případně přijata (v případě směnky cizí) posledním dnem k tomu určeném, též čl. I § 35 odstavec 2 výše uvedeného zákonného předpisu.

V souvislosti s případným opomenutím předložení směnky cizí k přijetí, stejně tak směnky vlastní k vidění, pak nastávají účinky již výše zmiňovaného ustanovení čl. I § 53 zákona směnečného a šekového, tedy dochází k zániku postihových práv proti nepřímým dlužníkům ze směnky na straně majitele směnky.

III. Směnka na určitý čas po datu vystavení (datosměnka)

Datosměnka, neboli směnka na určitý čas po datu vystavení je jedním z druhů smenek, co do rozdělení těchto dle určení splatnosti, u které lze zcela určitě definovat, a to kdykoliv, datum její splatnosti, i když takový datum není na směnce konkrétně uveden. Jde tedy o směnky, u kterých doba splatnosti je stanovena určitou lhůtou, která je na směnce uvedena a která běží od data vystavení.

Taková lhůta však musí uplynout nejméně den následující po datu vystavení, tedy nesmí být kratší než jeden den, a to pro případ právě datosměnky. Nepřichází tedy v úvahu, aby datosměnka byla vystavena s lhůtou stanovenou jen v hodinách.

Však naopak taková lhůta může být neomezeně dlouhá.⁷³ Tento závěr lze odůvodnit následnou nemožností určení data splatnosti směnky v případě určení lhůty splatnosti této právě v hodinách. Z podstatných náležitostí směnky uvedených v zákoně směnečném a šekovém v čl. I § 1, 75, též 33 odstavci 1 a 2 jednoznačně vyplývá, že jakékoliv určení konkrétního času vystavení směnky, ze kterého by následně vyplývala též splatnost směnky v závistosli právě na zde uvedené hodinové lhůtě, zdá se býti nadbytečná a současně *contra legem*.

Materii splatnosti datosměnky částečně judikoval Vrchní soud v Praze ve svém usnesení sp. zn. 5 Cmo 80/96 ze dne 15. května 1997. Vrchní soud v Praze v tomto usnesení vyslovil „*Splatnost směnky musí připadnout na jeden určitý den a tedy i z údaje splatnosti směnky, jež má být splatná v určité lhůtě po vystavení, musí vyplývat, že splatnost připadá právě až na poslední den lhůty, jinak je směnka neplatná. Lze-li dovést z celého kontextu směnečného prohlášení, že placeno má být jen v poslední den stanovené lhůty, jde o platnou směnku.*”⁷⁴, když právě v posuzovaném případě šlo o datosměnku s lhůtou splatnosti 60 dnů od vystavení, přičemž komplexní znění předmětného směnečného prohlášení nutno, pro úplnost, specifikovat jako „zaplatím za tuto směnku 60 dnů od vystavení”. Z tohoto je zřejmé, že z uvedeného směnečného prohlášení lze vcelku jednoznačně určit den splatnosti směnky, tedy právě šedesátý den od data vystavení.

Pokud bychom se pokusili vymezit lhůtu, která přichází v úvahu v případě uvedení splatnosti v datosměnce, museli bychom uvést situace následující.

Lhůta určená podle dnů. Zákon směnečný a šekový v čl. I § 73 stanoví „*Do zákonných lhůt a lhůt ve směnce stanovených nepočítá se den, od něhož počnou lhůty běžet.*”, z dikce tohoto ustanovení jest zřejmé, že v případě určení lhůty splatnosti směnky od data vystavení dle dnů, počne tato lhůta běžet den následující po datu vystavení směnky, tedy den vystavení této se do lhůty započítávat nebude. Příkladem lze uvést situaci uvedení lhůty splatnosti směnky pět dnů. Taková datosměnka vystavená 12. prosince 2012 bude splatná dne 17. prosince 2012.

Lhůta stanovená podle měsíců. Zde vhodno opět citovat ustanovení předmětného zákonného předpisu, konkrétně čl. I § 36 odstavec 1 „*Směnka vystavená na jeden měsíc nebo na několik měsíců po datu vystavení nebo po viděné je splatná ve*

⁷³ KOVAŘÍK, Z., Směnka a šek v České republice. 6. Vydání, Praha, C.H. Beck, 2011, 664 s.

⁷⁴ Usnesení Vrchního soudu v Praze sp. zn. 5 Cmo 80/96 ze dne 15. května 1997, Soudní rozhledy, číslo vydání 1, ročník 1997, strana 11.

shodný den měsíce, v němž má být placeno. Není- li v měsíci takový den, je směnka splatná poslední den tohoto měsíce.” Splatná tedy v tom dni kalendářního měsíce, během kterého uplynula určená lhůta, která se svým označením shoduje se dnem, ve kterém byla směnka vystavena.

Lhůta půl měsíce. Z dikce ustanovení čl. I § 36 odstavce 5 zákona směnečného a šekového, který stanoví „*Výrazem „půl měsíce” se rozumí patnáct dní.*” jest zřejmé, že takové uvedení lhůty splatnosti směnky není třeba dále rozvádět.

Lhůta stanovená v měsících a půlměsícem. Doba splatnosti datosměnky vystavené na jeden nebo více měsíců a jednu polovinu měsíce počítá se, v souladu s čl. I § 36 odstavec 2 zákona směnečného a šekového, postupně, přičemž nejprve je třeba brát v potaz celé měsíce, takto se určí takzvaná “mezisplatnost” směnky, přičemž při výpočtu této “mezisplatnosti” postupuje se tak, jako by se lhůta určující dobu splatnosti směnky končila uplynutím takového jednoho celého, nebo více těchto celých měsíců a k určenému datu “mezisplatnosti” připočte se následně patnáct dní, a to v souladu s pravidly poukázanými výše pro určení lhůty splatnosti ve dnech.⁷⁵

Lhůta určená podle týdnů. Při určení splatnosti směnky v týdnech, postupuje se obdobně tak, jak je tomu v případě měsíců, avšak za rozhodný zde bude považován den shodující se svým označením se dnem vystavení směnky, a to po uplynutí lhůty stanovené v týdnech. Půjde tedy o konkrétní označení dne v týdnu dle jeho vlastního názvu, pojmenování, nikoliv dle číselného kalendářního označení, číselného pořadí, jak je tomu v případě měsíčních lhůt.

Lhůta osmidenní a patnáctidenní. Zákon směnečný a šekový čl. I § 36 odstavec 4 stanoví „*Výrazy „osm dní“ nebo „patnáct dní“ se nerozumějí jeden nebo dva týdny, nýbrž celých osm nebo patnáct dní.*“ Důvodem zakotvení tohoto ustanovení v předmětném zákonném předpisu jest jiné chápání osmidenních a patnáctidenních lhůt v jiných státech, konkrétně ve státech, které vhodno považovat za nejvýznamější signatáře ženevské směnečněprávní konvence, zejména Francie.⁷⁶ Ve Francii tedy obecně lhůta určená slovy „quinze jours“ (doslovně patnáct dní), rozumí se lhůtou dvoutýdenní a nikoliv patnáctidenní, jak upravuje zákon směnečný a šekový. Důvod takového zákonného zakotvení je tedy zřejmý.⁷⁷

⁷⁵ CHALUPA, R., Zákon směnečný a šekový. Komentář. Směnka cizí.

Splatnost směnky. § 36. ASPI- Původní nebo upravené texty pro ASPI.

⁷⁶ Tamtéž.

⁷⁷ KOVAŘÍK, Z., Směnka a šek v České republice. 6. Vydání, Praha, C.H. Beck, 2011, 664 s.

Lhůta určená začátkem, středem, koncem měsíce. Zákon směnečný a šekový v čl. I § 36 odstavec 3 stanoví „*Je-li splatnost určena na začátek, střed, nebo konec měsíce, rozumí se tím prvý, patnáctý nebo poslední den tohoto měsíce.*“

Jde tedy o nevyvratitelnou právní domněnku.

Lhůta podle let. Jistě půjde o případ na směnce poněkud atypický, nicméně možný. Pokud by se tedy takový skutečně vyskytl, pak nutno postupovat v souladu s ustanovením čl. I § 36 odstavec 1 zákona směnečného a šekového, tedy přiměřeně jak je tomu při počítání dle týdnů a měsíců.⁷⁸

IV. Směnka na určitý den (směnka fixní, denní, precisní)

V případě tohoto druhu směnky půjde zcela jistě o směnku zřejmou, zřetelnou, chceme-li evidentní co do data splatnosti této. Toto tvrzení vychází ze skutečnosti, že směnka denní, fixní, precisní jest směnkou, u které je na první pohled zřejmé, evidentní, kterého dne, a to s absolutní přesností, stane se tato splatnou.

Splatnost je zde tedy určena konkrétním dnem, přičemž tento den je nejmenší a zároveň největší možnou časovou jednotkou splatnosti směnky. Za neplatou bylo by pak nutno považovat směnku splatnou v alternativně různé dny, případně v několika dnech.⁷⁹

V souvislosti s ustanovením § 33 odstavcem 1 a 2 zákona směnečného a šekového ustálila se současná judikatura v závěru, že v případě i sebemenší konkretizace určitého data splatnosti co do uvedení konkrétní hodiny tohoto, nutno pak takovou směnku považovat za neplatnou, a to právě z důvodu, že takové určení splatnosti směnky předmětný zákonný předpis jednoduše nezná a současně tedy nemumožňuje.

Na místě jest tedy uvést rozhodnutí Vrchního soudu v Praze sp. zn. 9 Cmo 504/98 ze dne 17. února 1999, ve kterém Vrchní soud uvedl „*Není-li určité stanoven termín splatnosti směnky dle čl. I § 33 odstavec 1 zákona č. 191/1950 Sb., jedná se neplatnou směnku pro rozpor s § 37 odstavec 1 občanského zákoníku.*“⁸⁰

⁷⁸ KOVAŘÍK, Z., Směnka a šek v České republice. 6. Vydání, Praha, C.H. Beck, 2011, 664 s.

⁷⁹ Tamtéž.

⁸⁰ Rozhodnutí Vrchního soudu v Praze sp. zn. 9 Cmo 504/98 ze dne 17. února 1999, Obchodní právo, číslo vydání 7, ročník 1999, strana 32.

Příčemž jednalo se o směnku s datem splatnosti „dne 30. června 1997 do 20.00 hod.” Vrchní soud zde správně rozhodl o neplatnosti takové směnky z důvodu rozporu s zákonem stanovenými (předpokládanými) daty splatnosti.

Dále též vhodno uvést rozhodnutí Vrchního soudu v Praze sp. zn. 5 Cmo 13/97 ze dne 29. června 1998, ve kterém bylo judikováno „*Směnka, kde splatnost je určena tak, že je splatná určitého dne v určitou hodinu, je neplatná dle čl. I § 33 odstavec 2 zákona č. 191/1950 Sb., zákon směnečný a šekový.*”⁸¹ V posuzovaném případě pak šlo o směnku, tak je zřejmé z uváděného závěru Vrchního soudu v Praze, opatřenou doložkou splatnosti ve znění „dne 15. září 1995 v 9.30 hod.” Opětovně zde Vrchní soud v Praze svůj závěr odůvodnil ustanovením čl. I § 33 odstavec 1, 2 zákona směnečného a šekového, což je argumentace z mého pohledu korektní.

Rozsudkem Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 29 Odo 1047/2005 ze dne 27. února 2007 pak možno poukázat na další z relativně sporných a zákonem neupravených problematik, a to určení data splatnosti směnky v den shodujícím se s datem vystavení takové směnky. Nejvyšší soud České republiky zde judikoval, že takové určení data splatnosti denní směnky není v rozporu se zákonem. Konkrétně uvedl „*Ustanovení čl. I § 33 zákona č. 191/1950 Sb. nevylučuje, aby byl jako den splatnosti směnky stanoven den jejího vystavení...*”⁸² Tento závěr pak lze však jistě aplikovat pouze na směnku denní, fixní, neboli precísni, protože právě a pouze u této není takové určení data splatnosti v rozporu se zákonem, tedy půjde o platnou směnku. Již dříve bylo pojednáno o směnce splatné na viděnou (vistasměnce), která relativně takový postup také nevylučuje, nicméně taková okolnost, tedy splatnost směnky v den jejího vystavení, nebude ze směnky od počátku zřejmá, nicméně nastane až předložením takové směnky k placení, tedy takzvanou viděnou, jak bylo pojednáno dříve.

⁸¹ Rozhodnutí Vrchního soudu v Praze sp. zn. 5 Cmo 13/97 ze dne 29. června 1998, Soudní rozhledy, číslo vydání 4, ročník 1998, strana 126.

⁸² Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 29 Odo 1047/2005 ze dne 27. února 2007, Soudní judikatura (ASPI, a.s.), číslo vydání 7, ročník 2007, strana 546.

KAPITOLA 3.

Právo směnečné v soudním řízení v České republice

Zkrácené řízení

Tradičním a pro věřitele nejsnazším postupem pro vymáhání práv ze směnky prostřednictvím soudního řízení jest směnečný platební rozkaz upravený v § 175 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, v platném znění. V tomto procesním institutu odráží se abstraktnost, nespornost a přímost směnečněprávních obligací, tak jak byly tyto charakterisovány v kapitolách předchozích, též potřeba rychlého oběhu směnek související s potřebností co nejsnazší a nejflexibilnější mobilizace peněžních prostředků, tedy právem jehož výplatu směnka ztělesňuje. *„Pojetí směnečného platebního rozkazu odpovídá přísnosti směnečných závazků, je projevem tohoto hmotněprávního charakteru směnky.”*⁸³

Základem pak, tedy obecným předpokladem pro vydání směnečného platebního rozkazu, tedy pro rozhodování o nárocích ze směnky prostřednictvím zkráceného průkazního řízení, jest návrh žalobce. V tomto lze spatřit zásadní rozdíl mezi platebním rozkazem obecným, tak jak tento uvádí občanský soudní řád č. 99/1963 Sb., v platném znění, v § 172 odstavec 1., *„Soud může i bez výslovné žádosti žalobce a bez slyšení žalovaného vydat platební rozkaz...”*, tedy u takového obecného platebního rozkazu je výslovný návrh žalobce na rozhodování o nárocích na zaplacení určité peněžité částky ve zkráceném průkazním řízení fakultativní součástí předmětného návrhu a současně též opomenutelnou náležitostí.

Ačkoliv se tato úprava nejeví příliš logickou, a to z důvodu právě skutečnosti, kdy v běžných věcech, kde lze rozhodnout platebním rozkazem o neomezené částce i bez návrhu, na základě pouhých tvrzení žalobce, takový návrh třeba není, naopak v případě směnečného řízení, ve kterém nepostačí pouze tvrzení žalovaného, nicméně tento je nucen doložit, respektive osvědčit svůj nárok potřebnými listinami, bez takového návrhu žalobce směnečným platebním rozkazem rozhodnout nelze.⁸⁴

⁸³ KOVAŘÍK, Z., Směnka a šek v České republice. 6. Vydání, Praha, C.H. Beck, 2011, 664 s.

⁸⁴ KOVAŘÍK, Z., Uplatňování práv v souvislosti se smenkami a šeky v soudním řízení- Návrh na vydání směnečného platebního rozkazu, BA.- Bulletin advokacie, rok 2000, číslo 10, strana 11.

Je tedy zcela v dispozici žalobce, zda se rozhodne pro uplatnění svých práv plynoucích ze směnky prostřednictvím zkráceného směnečného řízení, nebo zda- li zvolí cestu obecných procesních pravidel.

Oba výše zmíněné postupy mají však určité společné znaky, počínaje věcnou a místní příslušností soudů. Tak jak stanoví občanský soudní řád č. 99/1963 Sb., v platném znění, v § 9 odstavec 3 písm. p), věcně příslušnými soudy pro spory ze směnek jsou soudy krajské, tedy tyto budou rozhodovat vždy, bez ohledu na povahu procesu. Místní příslušnost jest v tomto případě společná nejen pro obě formy soudního řízení týkajícího se sporů ze směnek, nicméně zde platí shodná pravidla jako v jiných sporných řízeních obecných. Místně příslušným soudem tedy bude, v souladu s § 84 občanského soudního řádu č. 99/1963 Sb., v platném znění, obecný soud účastníka proti němuž návrh směřuje, tedy žalovaného. Zmíněný zákonný předpis však ve svém § 87 odstavec 1 písm. e) navíc poskytuje žalobci určitou možnost volby, když stanoví alternativní místní příslušnost soudu ve věci směnek, kdy je právě fakultativní volbou žalobce, zda se domáhat práva na zaplacení směnečné sumy u soudu žalovanému obecného, případně u soudu, v jehož obvodu je platební místo směnky.

Odůvodnění takového zákonného ustanovení, týkajícího se fakultativní místní příslušnosti soudu ve věci směnek, lze nalézt v logickém uvažování, když právě do místa platebního soustřeďuje se jak prezentace směnky, tak i její protestace.⁸⁵

Úspěch žalobce ve věci související s naplněním podstatných náležitostí žalobního návrhu, doložením jeho opodstatněnosti, současně s dostatečným a jasným prokázáním takového nároku, pak záleží samozřejmě na pečlivosti žalobce a zároveň též na schopnostech obrany žalovaného. Vhodno na tomto místě uvést již dříve uváděný judikát, konkrétně rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 2. března 1999, sp. zn. 32 Cdo 2383/98, který mimo jiné uvedl „*Důkazní břemeno prokázání kauzálních námitek proti směnečnému platebnímu rozkazu nese žalovaný.*”⁸⁶

⁸⁵ KOVAŘÍK, Z., Směnka a šek v České republice. 6. Vydání, Praha, C.H. Beck, 2011, 664 s.

⁸⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 2. března 1999, sp. zn. 32 Cdo 2383/98, Soudní judikatura (ASPI, a.s.), číslo vydání 8, ročník 1999, strana 315.

Směnečný platební rozkaz

Pokud tedy žalobce ve svém žalobním návrhu, návrhu na vydání směneného platebního rozkazu (žalobě), naplní náležitosti stanovené pro takové vydání soudem, nebrání poté ničehož právě vydání směnečného platebního rozkazu. Půjde tedy zprvu o obecné náležitosti předpokládané občanským soudním řádem č. 99/1963 Sb., v platném znění, pro každé takové podání obecně, tedy blíže tímto zákonným předpisem upravenými v § 41, 42, 79. Již zmíněnou a další náležitostí pro vydání předmětného institutu bude návrh žalobce na takové vydání, bez něhož nelze směnečný platební rozkaz vydat. Obecně lze uzavřít, že s takovým návrhem není třeba obracet se na soud současně s podáním žalobního návrhu, ačkoliv to lze považovat za jakkoliv vhodné, ale samozřejmě postačí takový návrh učinit do doby, než soud učiní kroky k projednání žaloby běžnou formou, tedy ústním jednáním, respektive svoláním účastníků k tomuto.⁸⁷

Další z podstatných a pro takový spor nezbytných předpokladů bude jistě předložení originálu směnky, tedy originálního směnečného dokladu. Z logiky věci a povahy směnky obecně bude tato, jak již bylo pojednáno dříve, zásadním průkazním prostředkem prokázání nárokovaného práva na zaplacení směnečné sumy žalobcem.

Na úroveň prvopisu směnky pak lze s určitou mírou relevance postavit též duplikát směnky (stejnopis směnky), pořízený v souladu s čl. I § 64 až 66 zákona směnečného a šekového, přičemž může být předložen kterýkoliv z těchto stejnopisů, představujíc v podstatě prvopis směnky. Nutno upřesnit, že zde bude samozřejmě záležet na tom, vůči komu žalobce uplatňuje svá práva prostřednictvím soudního řízení, nesporně nutno pak zde vždy disponovat se směnkou, na které je taková osoba skutečně podespána.⁸⁸

V případech existujících opisů směnky bude situace poněkud komplikovanější, v takovém případě, kdy majitele směnky nelegitimuje k výkonu práv prvopis, nicméně opis směnky, tedy podpisy nepřímých dlužníků budou se nacházet na takovém opisu směnky, jehož je tento indosatář, pak bezpodmínečně nutno jistě předložit soudu jak prvopis směnky, tak její opis. Opět zde ale bude záležet na skutečnosti, vůči komu majitel směnky své právo uplatňuje.⁸⁹

⁸⁷ KOVAŘÍK, Z., Směnka a šek v České republice. 6. Vydání, Praha, C.H. Beck, 2011, 664 s.

⁸⁸ Tamtéž.

⁸⁹ Tamtéž.

V souvislosti s ustanovením § 185i a následujících zákona č. 99/1963 Sb, občanský soudní řád, v platném znění, konkretizovat vhodno též ustanovení § 185s téhož zákonného předpisu, které stanoví „*Usnesení o umoření listiny nahrazuje umořenou listinu, dokud ten, kdo je podle listiny zavázán, nevydá za ni oprávněnému náhradní listinu*”. Nutno tedy konstatovat, že jako podklad pro vydání směnečného platebního rozkazu postačí též usnesení o umoření listiny (směnky), které tuto v plném rozsahu nahradí, tedy ztělesňuje, a to až do vydání náhradního cenného papíru, toto právo ze směnky.⁹⁰

V určitých případech, ve snaze uzavřít výčet základních náležitostí pro podání návrhu na vydání směnečného platebního rozkazu, vhodno též uvést předložení protestní listiny, a to v určitých případech. Konkrétně v případě, kdy jsou považována práva ze směnky po nepřímých dlužnících (pokud není ve směnce doložka „bez protestu” nebo „bez útrat”), dále také v případě lhůtní vistasměnky, kdy jsou požadována práva z této před uplynutím lhůty stanovené v čl. I § 35 zákona směnečného a šekového a pokud akcept nebo vidování směnky nejsou v této datovány, dále též čl. I § 25 odstavec 2 zmíněného zákonného předpisu.⁹¹

Podstatou směnečného platebního rozkazu poté bude, že soud uloží žalovanému (odpůrci), aby ve lhůtě tří dnů zaplatil požadovanou částku včetně nákladů řízení, nebo naopak, aby v téže lhůtě podal proti směnečnému platebnímu rozkazu námitky. Pro počítání lhůt pak platí obecná pravidla upravená občanským soudním řádem č. 99/1963 Sb., v platném znění, § 55 až 58.

Samotný návrh na vydání směnečného platebního rozkazu je nutno, tak jak bylo pojednáno dříve, samozřejmě podat u věcně a místně příslušného soudu, krajského soudu. Při pokusu vystihnout základní rozdíly mezi platebním rozkazem upraveným § 172 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, v platném znění, a směnečným platebním rozkazem upraveným v § 175 téhož zákonného předpisu, jak již bylo uvedeno výše, pak nutno uvést rozdíly následující:

⁹⁰ KOVÁŘÍK, Z., Směnka a šek v České republice. 6. Vydání, Praha, C.H. Beck, 2011, 664 s.

⁹¹ Tamtéž.

1. Bylo již též řečeno, že směnečný platební rozkaz lze vydat pouze na návrh žalobce (navrhovatele), o bližších specifikách této problematiky bylo již též pojednáno výše.⁹²
2. V směnečném platebním rozkaze uloží soud žalovanému (odpůrci), aby své, zde uložené povinnosti, tedy zaplatit peněžitou částku včetně nákladů řízení, dostál ve lhůtě tří dnů.⁹³
3. Proti směnečnému platebnímu rozkazu dále ve lhůtě tří dnů též možno podat námitky, přičemž u platebního rozkazu „obecného“ platí, že podává se odpor ve lhůtě patnácti dnů. Proti výroku o nákladech řízení lze poté podat odvolání, což platí pro oba z porovnávaných institutů občanského soudního řádu č. 99/1963, v platném znění.⁹⁴
4. Námitky pak rozdílně od „obecného“ platebního rozkazu musejí být uvedeny komplexně tak, aby žalovaný (odpůrce) uvedl vše, co proti směnečnému platebnímu rozkazu namítá. Není tedy možné, aby nové námitky byly uvedeny až při nařízeném ústním jednání, k takovým námitkám by již soud nemohl v žádném případě přihlídnout. Naopak odpor proti platebnímu rozkazu „obecnému“ nemusí konečně obsahovat žádné odůvodnění.⁹⁵
5. Bylo již též uvedeno, že k návrhu na vydání směnečného platebního rozkazu nutno přiložit prvopis směnky, tedy originál, naopak k návrhu na vydání platebního rozkazu „obecného“ postačí pouhé kopie průkazných listin.⁹⁶
6. Pokud je podán odpor proti platebnímu rozkazu „obecnému“, tento se v celém rozsahu ruší a z moci úřední jest nařízeno ústní jednání. V případě námitek proti směnečnému platebnímu rozkazu soud sice z moci úřední nařizuje ústní jednání ve věci, nicméně na tomto jednání až následně soud rozhodne, zda směnečný platební rozkaz

⁹² ZAHRADNÍČKOVÁ, M., Směnečný platební rozkaz, DHK.- Daňová a hospodářská kartotéka, rok 1994, číslo 13.

⁹³ Tamtéž.

⁹⁴ Tamtéž.

⁹⁵ Tamtéž.

⁹⁶ Tamtéž.

ponechává se v platnosti, případně zda se tento a v jakém rozsahu zrušuje.⁹⁷

7. Konečně lze uzavřít, že směnečný platební rozkaz lze doručovat do ciziny, naopak v případě platebního rozkazu „obecného“ takový postup možný není.⁹⁸

Směnečný platební rozkaz tedy jest institutem, který umožňuje vcelku efektivní a zároveň relativně jednoduchý postup pro domáhání se svých práv ze směnky prostřednictvím soudního řízení. Jakkoliv bylo jisté toto cílem zákonodárce při tvorbě tohoto institutu, lze říci, že směnečný platební rozkaz svému účelu v praktickém užití dostal.

Ústavní soud České republiky se zabýval v průběhu roku 2012 ústavní stížností podle § 72 a následujících zákona o Ústavním soudu č. 182/1993 Sb., v platném znění, a současně též návrhu v této na zrušení ustanovení § 175 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, v platném znění. Tvrzeným rozporům napadeného ustanovení stal se rozpor tohoto se zásadou rovnosti účastníků ve smyslu čl. 37 odstavec 3 zákona č. 2/1993 Sb., Listiny základních práv a svobod, v platném znění, když zásada rovnosti účastníků soudního řízení je zakotvena jako subjektivní právo těchto v čl. 96 odstavec 1 zákona č. 1/1993 Sb., Ústavy České republiky, v platném znění. Navrhovatelka konkrétně spatřovala rozpor zmíněného zákonného ustanovení s ústavním pořádkem ve formulaci tohoto co do určení lhůty k podání námitek žalovaným (odpůrcem), tedy „...do tří dnů zaplatil...nebo aby v téže lhůtě podal námitky...”

Ústavní soud rozhodl nálezem sp. zn. Pl. ÚS 16/12 ze dne 16. října 2012 „Ústavní soud uzavírá, že § 175 odstavec 1 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, v platném znění, ve slovech “do tří dnů” a ve slovech “v téže lhůtě” je v rozporu zejména s čl. 4 odstavec 4, s čl. 36 odstavec 1 a s čl. 37 odstavec 3 zákona č. 2/1993 Sb., Listiny základních práv a svobod, v platném znění, neboť zvláště směnečným dlužníkům neodůvodněně omezuje jejich možnost bránit svá práva před nestranným a nezávislým soudem, a mezi směnečnými dlužníky a směnečnými věřiteli tím zavádí neakceptovatelnou nerovnost.

⁹⁷ ZAHRADNÍČKOVÁ, M., Směnečný platební rozkaz,

DHK.- Daňová a hospodářská kartotéka, rok 1994, číslo 13.

⁹⁸ Tamtéž.

Proto Ústavní soud rozhodl podle § 70 odstavec 1

zákona o ústavním soudu č. 182/1993 Sb., v platném znění, že se tato část ustanovení ruší uplynutím dne 30. dubna 2013.”⁹⁹

Je tedy zřejmé, že Ústavní soud České republiky potvrdil názor navrhovatelky, že zmíněné ustanovení občanského soudního řádu č. 99/1963 Sb., v platném znění, odporuje ústavnímu pořádku, když ponechává žalovanému (odpůrci) v případě směnečného platebního rozkazu lhůty pouze tři dnů k podání předmětných a komplexních námitek. Výše zmíněná část předmětného ustanovení tedy, jak uvedl Ústavní soud České republiky, pozbývá svou platnost ke dni 30. dubna 2013, tento fakt ale nemění ničehož na skutečnosti, že ke dni 1. 1. 2013 vstoupila v účinnost novela občanského soudního řádu č. 99/1963 Sb., v platném znění, tedy zákon č. 404/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, v platném znění, přičemž tato prodloužila zmíněnou lhůtu k podání námitek na lhůtu osmidenní. S účinností od 1. 1. 2013 tedy znění § 175 odstavce 1 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, jest následující: *„Předloží-li žalobce v prvopisu směnku nebo šek, o jejichž pravosti není důvod pochybovat, a další listiny nutné k uplatnění práva, vydá na jeho návrh soud směnečný (šekový) platební rozkaz, v němž žalovanému uloží, aby do 8 dnů zaplatil požadovanou částku a náklady řízení nebo aby v téže lhůtě podal námitky, v nichž musí uvést vše, co proti platebnímu rozkazu namítá...”¹⁰⁰*

Částečně došlo tedy k prodloužení lhůty k podání námitek proti směnečnému platebnímu rozkazu, jestli však k prodloužení lhůty dostatečnému, jest otázkou případné diskuze.

⁹⁹ Nález Ústavního soudu České republiky sp. zn. Pl. ÚS 16/12 ze dne 16. října 2012, ASPI- Původní nebo upravené texty pro ASPI.

¹⁰⁰ Zákon č. 404/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, v platném znění, a některé další zákony

KAPITOLA 4.

Mezinárodní kontext směnečného práva

Ženevské a Anglosaské právo směnečné

V obou z předmětných právních systémů, tedy jak v systému Ženevského (kontinentálního) práva, tak v systému práva Anglosaského (Anglo- Amerického), jest směnka považována za cenný papír. Z tohoto pojetí vcelku jednoznačně vyplývá obligatornost existence listiny, hmotného substrátu, jako představitele směnky v reálné podobě, bez takového hmotného substrátu, nositele směnečného prohlášení, nelze hovořit o směnce v platné podobě. Podstatou cenného papíru je poté závazek osoby poskytnout majiteli tohoto určité peněžité plnění.¹⁰¹

Oba právní systémy pojmají směnečné závazky shodně, tedy jako závazkové vztahy *sui generis*, nicméně nutno zmínit rozdílnost obou systémů co do pojetí směnky jako závazkového vztahu vznikajícího na základě jednostranného, či dvoustranného právního úkonu. Pro kontinentální systém práva je vlastní takzvaná teorie vlastnického nabytí směnky, vycházející z nároku, že ke vzniku směnečných závazkových vztahů nutné jest nejen samo vytvoření směnky, nicméně následně též vůle strany remitenra směnky tuto přijmout, tedy nabýt k této vlastnické právo. Odmítnutí této teorie mělo by za následek pojetí směnky jako ryze jednostranného právního úkonu, vznikajícího již v okamžiku vytvoření, kreace směnky (též kreační teorie zastávaná v počátcích směnečných moderních dějin, 1. polovina 20. století). Vznik oprávnění remitenta ze směnky vázal by se tedy k již samotnému úkonu kreace směnky ze strany emitenta, a to bez jakéhokoliv projevu vůle na straně remitenta, tedy oprávnění ze směnky by tomuto subjektu byla v podstatě vnucena.¹⁰² Nejvyšší soud v rámci rozhodnutí ze dne 22. srpna 2007, sp. zn. 29 Odo 574/2006 uvedl, že podstata českého směnečného práva jest právě v teorii vlastnického nabytí směnky. „Z tohoto pojetí směnky potom vyplývá, že směnečný věřitel získává nabytím směnky své právo ze směnky vždy originárně, takže ke vzniku směnečného nároku postačí jak u prvního věřitele, tak u věřitelů pozdějších, nabytí vlastnictví směnečné listiny, obsahující

¹⁰¹ KOVAŘÍK, Z., Směnka a šek v České republice. 6. Vydání, Praha, C.H. Beck, 2011, 664 s.

¹⁰² ZAPLETAL, Pavel, *Směnka v mezinárodních obchodních vztazích*, 1998, Masarykova Univerzita, Právnická fakulta, Diplomová práce, s. 5.

prohlášení o tom, že směnečným věřitelem se má stát osoba uvedená v tomto prohlášení (nejde o sukcesi v právo).“¹⁰³

Naopak pojetí směnky v systému Anglosaského práva jest poněkud odlišné, tedy založené striktně na teorii smluvního nabytí směnky. V praxi takové pojetí pro směnečný závazkový vztah projevuje se tak, že předpokladem pro vznik platné směnky jest současně alternativní specifická smlouva, bilaterální či multilaterální, která je podkladem právě pro vznik směnečných závazků, směnky samé. Neodmyslitelným důsledkem této teorie je pak ve své podstatě zcela jednoznačně značné snížení abstraktnosti směnky a směnečného závazkového vztahu v této inkorporovaném. V důsledku smlouvy jako předpokladu platné směnky nedochází k nezávislosti vztahů mezi směnečnými dlužníky a věřiteli, přičemž jednotliví vlastníci směnky nabývají práv ze směnky nikoliv originárně, avšak vždy odvozeně od předchozího vlastníka směnky.

¹⁰³ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 22. srpna 2007, sp. zn. 29 Odo 574/2006, ASPI- Původní nebo upravené texty pro ASPI.